

Vinicije B. Lupis

Državni arhiv Dubrovnik

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

6. 7. 2006.

O sakralnoj baštini uoči pada Republike i u prvim desetljećima 19. st. u Dubrovniku i okolici

Ključne riječi: Pignatelli, sv. Ante, sv. Juraj, Lorenzo Vitelleschi, Spaso Foretić, oltarna pala, arhitekt, Giovanni Battista Carrer, dama na jezeru, francuski vrtovi, tapete

Key Words: Pignatelli, St. Anthony, St. Joseph, Lorenzo Vitalleschi, Spaso Foretić, marble altar, architect, Giovanni Battista Carrer, Lady on the Lake, French Gardens, wall-papers

Autor je na osnovi arhivskih istraživanja i terenskoga rada dopunio saznanja i spoznaje o likovnoj baštini Dubrovnika i okolice tijekom prvih desetljeća 19. stoljeća. Tako je oltarnu palu sv. Antuna Padovanskog iz sela Karmena u Podgorju iznad Orebića pripisao dubrovačkom slikaru Andriji Pignatelliju (Puglia, oko 1737. g. – Dubrovnik, 14. I. 1823. g.). Dopunjen je njegov dosadašnji opus novim saznanjima i spoznajama o radu na obnovi dominikanskog samostana i crkve u Dubrovniku. Novi arhivski izvori bacili su novo svjetlo na rad i djelovanje okružnoga građevinskog inženjera Lorenza Vitelleschija, kao slikara portreta, autora zemljovida i voditelja obnove dubrovačke prvostolnice. Također je terenskim radom dopunjen opus slikara Spasa Foretića pronalaskom nove oltarne pale u župnoj crkvi u Blatu na otoku Korčuli. Pronađen je i ugovor o izgradnji novoga oltara sv. Josipa u crkvi Svih svetih u Korčuli s korčulanskim altaristom Antunom Mata Jeričevićem Labudom, pripadnikom korčulanske altarističke obitelji. Kućičanin Marko Pamić, brodovlasnik, darovao je franjevačkom samostanu sv. Vlaha u Pridvorju mramorni oltar, koji je isprva bio namijenio svetištu Gospe od Milosrda u Dubrovniku. Razmatran je i import liturgijskih kovina iz Napulja i Rima u Dubrovniku i okolici tijekom naslovom imenovanoga razdoblja. Obradena je oltarna pala Gospe od Karmena mletačkog slikara Giovannija Battiste Carrera, naslikana 1838. godine za župnu crkvu Svih svetih u Blatu. Pozorno su obrađene brojne slike jedrenjaka koje se čuvaju u privatnim i crkvenim kolekcijama, a za ovo razdoblje na cjelokupnomu širem dubrovačkom području može se zaključiti da je to vrijeme obnove i skučenih materijalnih prilika koje su onemogućile veće umjetničke narudžbe.

U vrlo kratkom razdoblju, od 1806. do 1814. godine, zbile su se brojne političke i gospodarske promjene presudne za daljnji razvoj Dubrovnika i njegove okolice. Nestanak Dubrovačke Republike s političke scene, uz uništenje njezine pomorske flote, prekid kopnene trgovine, propast novčanih uloga u talijanskim bankama i francuska pljačka

državne riznice, kako su dubrovačku flotu sekvestrirali Rusi, Francuzi, Austrijanci i Englezi – onemogućili su veće likovne narudžbe. Taj početak 19. stoljeća bio je za Dubrovnik i okolice iznimno teško razdoblje, uvjetovano ne samo navedenim čimbenicima nego i posljedicama rusko-crnogorske pljačke i paleža. Vlastela i građanski stalež bili su ekonomski posve uništeni.

Ulaskom u sastav Habsburške Monarhije Dubrovnik postao je običnim okrugom u perifernoj Kraljevini Dalmaciji golemoga carstva. On ostaje “ad finis Europae”, do kojeg je ipak dopirao bidermajer, duh građanskih salona, uz pojavu nove aristokracije iz redova trgovaca i činovnika u jedinom nestaleškom kraljevstvu Carstva, oblikujući svoj svijet vrijednosti. Nekad prosperitetna sredina, tijekom prvih desetljeća mučno se oporavljala od ratnih razaranja iz prvih godina 19. stoljeća. Donekle je Pelješac sačuvao dio financijskih sredstava i započeo je izgradnju nove trgovačke flote, no ostali dubrovački kraj bio je u teškom stanju. Sve se to odrazilo i na likovna kretanja. U Dubrovniku se pokazala potreba slikanja oltarnih pala za opljačkane crkve dubrovačkoga kraja i portreta osiromašenoga građanstva.¹

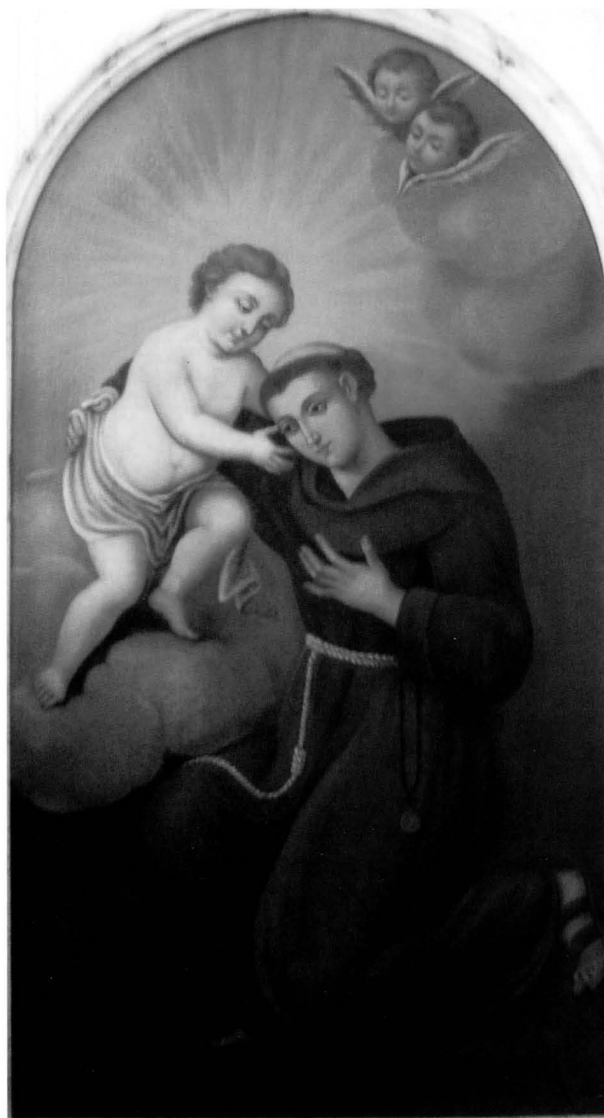
Među slikarima koji su djelovali u vrijeme Dubrovačke Republike i nakon njezina pada, jest i Andrija Pignatelli (Puglia, oko 1737. g. – Dubrovnik, 14. I. 1823. g.). On je imao sina Luku (Dubrovnik, 16. IX. 1768. g. – ?), čiji je sin po djedovu imenu nazvan Andrija (21. III. 1795. g. – ?). Luka i Andrija mladi nisu umrli u Dubrovniku; očito su napustili osiromašeni Grad u potrazi za naručiteljima.

Tu tvrdnju potvrđuje i vijest da je malo prije Luka Pignatelli 1802. naslikao sliku Gospe od Ružarija s likovima sv. Dominika i sv. Gajetana s petnaest otajstava krunice, a koja se nalazi naatici oltara Gospe od Ružarija u bolskoj dominikanskoj crkvi. Riječ je o tipičnom kasnobaroknom šablonskom djelu, gdje slikar varira popularnu baroknu shemu Gospe od Pompeja, zamijenivši lik sv. Katarine Sijenske likom sv. Gajetana.²

Lukino se ime spominje u *Specchii* (Ogledalu) Bratovštine obrtnika (*Confraternità degl'Artisti*) u Dubrovniku od 1786. do 1794. godine.³ Luka Pignatelli poznat je u Dubrovniku kao državni slikar patenata, oslikavao je i prozorska stakla, klupe i dekoracije u državnim kancelarijama, te zastave za tvrđavu Lovrjenac, zemljovide, grbove. Uz navedene likovne djelatnosti obrtničkog značenja bavio se i popravkom slika.⁴

O Andriji Pignatelliju, Lukinu ocu već se pisalo više puta u kontekstu radova za Dubrovačku Republiku.⁵ On je naslikao oltarnu palu za oltar sv. Nikole u crkvi sv. Stjepana u Orebiću, a isti je oltar i oslikao 1799. godine.⁶ Andrija Pignatelli radio je do svoje duboke starosti, pa tako nalazimo kako je s pomoćnicima popravljao oslike na oltarima u dominikanskoj crkvi u Dubrovniku nakon francuske devastacije.⁷ Tad je obavljao popravke i na njezinu glavnom oltaru.

Kao već ostarjeli slikar naslikao je 1819. godine, nekoliko godina prije smrti, oltarnu palu sv. Antuna Padovanskog

Andrija Pignatelli, oltarna pala Sv. Antun Padovanski iz crkve Gospe od Karmena iz sela Karmen u Podgorju iznad Orebića, 1819. (snimila: Neda Kuzek) / Andrija Pignatelli, 1819, St. Anthony of Padua, altar painting, Our Lady of Carmen, Podgorje above Orebić (photo: Neda Kuzek)

Detalj oltarne pale s potpisom: AP (Andrija Pignatelli) Ao 1819 (snimila: Neda Kuzek) / A detail of the altar painting with a signature “AP (Andrija Pignatelli) Ao 1819” (photo: Neda Kuzek)

Spaso Foretić, oltarna pala sv. Jurja iz župne crkve Svih svetih u Blatu, 182? (snimio: Vinicije B. Lupis) / Spaso Foretić, 182?, Altar painting of St. George from the parish church of all Saints at Blato (photo Vinicije B. Lupis)

(160 x 68 cm) za bočni oltar u Gospi od Karmena u selu Karmen u Podgorju iznad Orebića.⁸ Ta je slika nadomjestila stariju koju je bio naručio Petar Jurković iz Ruskovića u 18. stoljeću.⁹ On bi mogao biti i autor malene slike sv. Ilije koju je 1790. naručila Bratovština sv. Vida, uz financijsku potporu bratstava sv. Mihovila iz Vignja i sv. Lovrinca iz Kućišta.¹⁰ Andrija Pignatelli je oltarnu palu sv. Antuna Padovanskog uobličio po shematiziranom predlošku prikaza poklekloga mladolikog sveca kojemu je jedna ruka na prsima, dok drugom pridržava Krista na oblačiću. Nedostaje ljiljan nevinosti i čistoće koji je, kao posebni *ex voto*, bio izrađen od srebra i pričvršćen za oltarnu palu. Kristova je

pozadina obasjana radijalno postavljenim zrakama što isjavaju iz svetokruga. Na desnoj strani vrha oltarne pale smještene su dvije sladunjave andeoske glavice. Napokon, sada kad znamo podrijetlo slikara Pignatellija, možemo ga uklopiti u struju dopadljivoga provincijskog apulijskog slikarstva, koje je u dubrovačkoj okolici imalo svoje poklonike.¹¹

Još jedan segment likovnosti ovoga razdoblja iziskuje da mu se obrati pozornost kako bi se dobila što cjelovitija slika likovnih kretanja, a to je *zidno slikarstvo*. Ono je u Dubrovniku potkraj 18. i početkom 19. stoljeća obilježeno s više primjera. Tako su kasnobarokni oslikani medaljoni na stropovima palača Vodopić u Antuninskoj ulici, Sorkočević u Gučetićevoj ulici i Kerša u Ulici od Sigurate potvrdili visoku razinu estetskoga uređenja baroknih interijera. Na te oslike vidno su utjecali likovni predlošci, poglavito grafički listovi alegorijskih prikaza iz talijanskih izvora za oslike u Keršinoj palači ili francuski utjecaj za one u palači Vodopić.¹² To je i vrijeme kad su nabavljane i tapete, od kojih su ostali samo fragmenti. Najljepši primjeri zidnih tapeta iz prve polovine 19. stoljeća nalaze se u sjedištu Društva prijatelja dubrovačke starine; riječ je o motivu *Dame du Lac* – *Dame na jezeru*, iz francuske radionice Jean Zuber & Cie iz Rixheima i *Les Jardines Francais* – *Francuski vrtovi* koje je izradio francuski umjetnik Pierre Antoine Mongin. Predložak za tapete *Dame na jezeru* izradio je 1827. godine francuski slikar Julien Michel Gue (1789–1843. g.), jedan od najdarovitijih umjetnika u Parizu tog vremena. Kao inspiracija poslužilo mu je djelo *The Lady of the Lake* Sir Waltera Scotta, a scene je izveo u sedam boja nijansirajući od tamne do svijetlosive palete. Ovaj uzorak zidne tapete registriran je u još samo četiri privatne europske zbirke, što sugerira vrijednost ove kategorije spomeničke građe. Predložak za drugi motiv *Francuski vrtovi* izrađen je 1822. godine, a ovaj motiv sačuvan je na četiri lokacije u Francuskoj i na četiri lokacije izvan Francuske.¹³

Svakako, treba se prisjetiti i jednoga nepravedno zapostavljenog imena u likovnoj kulturi malo ranijeg razdoblja u Dubrovniku, a to je Serafin Marija Crijević (4. X. 1686. g. – 24. VI. 1759. g.). Riječ je o njegovu djelu *Viginti supracentum sanctorum, beatorum ac venerabilium fratrum Ordinis Pradeicatorum chronologico ordine digestae imagines, praetermissis aliis fere innumeris, qui beatitatis titulo insigniti, vel martyrii gloria conspicui, vel sanctitatis fama illustres religioso etiam cultu et sanctis debito variis in locis honorantur*, nastalomu prije 1735. godine. To je zbirka crteža i slika svetaca i blaženika dominikanskoga reda iz različitih suvremenih publikacija na njemačkom, francuskom, španjolskom

Interijer dominikanske crkve u Dubrovniku iz posljednje četvrtine 19. stoljeća (fototeka Državnog arhiva u Dubrovniku) / Interior of the Dominican church in Dubrovnik from the last quarter of the 19th century (photo State Archive in Dubrovnik)

skom i talijanskom jeziku. Autor je crno-bijele slike, crteže i ukrasne okvire bojio. Gdje mu je nedostajala slika, sam ju je izradio, i početna slova ukrasio minijaturama. Tako je to bilo sa slikom bl. Manesa de Guzmana, izvrsne kvalitete, a jednako i s likom bl. Ozane Kotorske.¹⁴ To Crijevićevo kompilatorsko djelo nesumnjivo je utjecalo na likovne predloške svetačkih likova dubrovačkih lokalnih slikara 18. stoljeća; oni su na jednome mjestu imali gotove likovne uzorke.

U Državnom arhivu u Dubrovnik čuva se rukopis s hrvatskim prijevodom Molièreovih dramskih tekstova – frančezarija: *Liecnik i sa nevoglju, Lakomaz, Amfitrion, Lgjubav pitur* i *Misanthrop*. Svaki dramski komad prati i vrlo lijep crtež perom izrađen rukom nepoznatoga dubrovačkog slikara, očito po likovnom predlošku onodobnih francuskih bakropisa.

Ova dva primjera zbirka crteža iz frančezarija 18. stoljeća bacaju posve novo svjetlo na likovna kretanja u Du-

brovniku toga vremena, ali su i stanoviti uvod u sljedeće razdoblje, kad je Dubrovnik bio pod okupacijom.

Pregledavajući dosad nesređenu arhivsku građu iznova pronalazimo neku novu sitnicu za biografiju već znanih nam slikara; tako je i s dubrovačkim slikarom Rafom Martinijem, koji je kao mladić pošao 1789. na studij u Rim, gdje je učio kod Mengsova sljedbenika Antona Marona.¹⁵ Iz arhivskih izvora doznajemo da je slikar Rafo Martini (Dubrovnik, 1771. g. – 1846. g.) financiran iz gradskoga proračuna tijekom francuske okupacije.¹⁶

Uz Martinija vezuje se nepoznati likovni skandal iz 1819. godine, a povod mu je bila slika Srca Isusova koju je naručio gruški kapelan Cvijeto Cvjetović za javno štovanje. Slikar je profanizirao temu po nagovoru dubrovačkog odvjetnika Antuna Kaznačića, svoga prijatelja, a biskupijski je vikar tad formirao dvočlano crkveno povjerenstvo koje su činili župnik Predgrađa (sv. Andrije) don Petar Lupis i sekularni

Antun Jeričević Labud, Oltar sv. Josipa u crkvi Svih svetih u Korčuli, 1816. (snimio: Vinicije B. Lupis) / Antun Jeričević Labud, 1816, Altar of St. Joseph in the church of All Saints in Korčula (photo: Vinicije B. Lupis)

svećenik don Miho Karaman, kako bi razriješili problem. Rafo Martini je za prijatelja odvjetnika Kaznačića naslikao i neku satiričnu kompoziciju.¹⁷ Godine 1821. Martiniju su gradske vlasti izdale putovnica za Hrvatsku.¹⁸ Iz arhivskih izvora među inim doznajemo kako je te iste godine Martini dao novčani prilog za gradsku iluminaciju.¹⁹

Godine 1820. bio je umirovljen graver Dubrovačke Republike Giovanni Carlo De Angelis²⁰ (*ex incisore e copista della zecca comunis*), pripadnik napuljskoga zlatarskog roda De Angelisa.²¹ U tiskari Petra Frana Martecchinija tiskana je grafika *Ecce Homo* koju je izradio talijanski bakrorezac D. Conte za dubrovačkog biskupa Antuna Jurića (Giuriceo), rodom s otoka Krka.

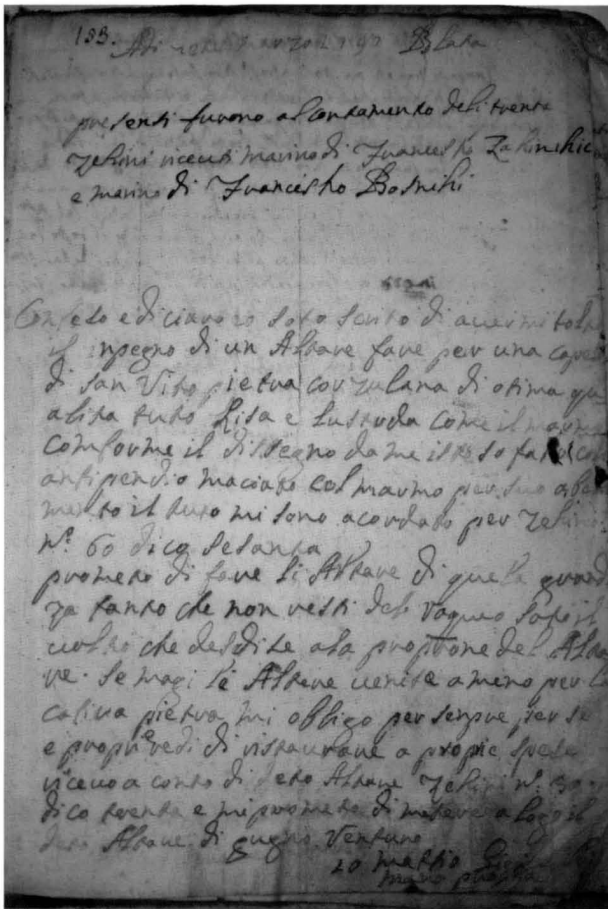
Gradske vlasti su 1822. izdale putovnicu Raheli Castro, ženi Izakovoj, za Trst; ona je bila rođena u Rimu i nastanjena u Carigradu, s trenutačnim prebivalištem u Dubrovniku. Zatražila je putovnicu kako bi sina Jakova upisala na

likovnu akademiju u Trstu.²² Pritom se postavlja pitanje kakve je rodbinske veze s njom imao Andrea de Castro, portretist rodnom iz Pirana, aktivan u Trstu, a čijih se više minijatura čuva u Dubrovniku i Orebiću.²³ Nas tek očekuje da utvrdimo rodbinske odnose slikara minijatura s dubrovačkom sefardskom porodicom de Castro.

Općinske vlasti 1823. izdale su Carlu di Fabricciju iz Kattimberga, slikaru, animalistu i pejzažistu, dozvolu boravka na pet godina.²⁴ Sačuvan je oglas profesionalnog pozlatara i slikara arhitekture i kostima Antonija Bondenonija iz iste godine, a koji je bio nastanjen u dubrovačkom predgrađu na Konalu.²⁵ Malo prije toga, 1819. g., sačuvana je tiskana obavijest o nepoznatome rimskom slikaru koji je boravio u Dubrovniku.²⁶ Sačuvan je oglas iz 1845. godine za nabavu grafike *Bitka kod Asperna*, od 22. svibnja 1809. g., autora Carla Heinricha Rahla, klasicističkoga slikara monumentalnih tendencija (Beč, 13. VIII. 1812. g. – Beč, 9. VII. 1865. g.),²⁷ nastalu po djelu slikara Petera Krafta što se čuvala u Invalidskom zavodu u Beču.²⁸ Posebna kategorija iz poznavanja kulturnoga ozračja u Dubrovniku prvih desetljeća 19. stoljeća, pojava je donacija Dubrovčana za različite kulturne inicijative diljem Habsburške Monarhije; tako se 1853. po Okrugu Dubrovnika prikupljao novac za gradnju *Votiv Kirche* u Beču.²⁹

Već se 1817. prikupljao novac za popravak crkve sv. Šime u Zadru.³⁰ Godine 1820. u Dubrovniku i okolnim pre-turama prikupljao se novac za obnovu izgorjele sinagoge u češkomu mjestu Lippi.³¹ Sačuvan je popis Pelješčana koji su dali prilog za obnovu Svetišta Maria Zell u Austriji, a među darovateljima ističe se brodovlasnik Baro Lazarović.³² Svi ti naoko nevažni podatci govore o svijesti ondašnjih stanovnika Dubrovnika i okolice, koji su i u nezavidnoj ekonomskoj situaciji pomogli obnovu kulturnih i vjerskih spomenika, pa čak i onih druge vjerske pripadnosti, što govori o širini duha naših predaka.

Prema ovim malo poznatim arhivskim izvorima saznajemo i o pokradenim predmetima od dragocjenih kovina, i to ne samo na dubrovačkom području, kao naprimjer o pljački nakita iz Nerežišća, s nacrtom nakita³³ i kaleža, i viseće svjetiljke u drugomu razbojstvu što se zbilo u istome mjestu 28. XI. 1832. godine.³⁴ Iznimno je dragocjena tiskovina o pljački četiriju kaleža, od kojih su dva bila gotička iz franjevačke crkve sv. Frana u Zadru 6. I. 1818. godine.³⁵ Crkva Gospe Luncijate u Kućištu 19. II. 1833. bila je potpaljena i opljačkana, a u istoj je crkvi brodovlasnik Marko Pamić početkom 19. stoljeća podigao oltar sv. Kalcedonija sa zanimljivom kasnobaroknom oltarnom palom iz južnotalijanskih radionica – nažalost, nedavno, loše res-

Ugovor o gradnji oltara sv. Vida u Blatu Mata Jeričevića Labuda od 7. III. 1790, župni arhiv Blato (snimio: Vinicije B. Lupis) / The contract with Mato Jeričević Labud about the erection of the altar of St. Vitus in Blato, March 7, 1790, Parish Archive, Blato (photo: Vinicije B. Lupis)

tauriranom.³⁶ Na toj oltarnoj pali prikazan je mladoliki svetac u vojnoj opremi s dva anđelčića koji nose palmu mučeništva. Godine 1821. bilo je opljačkano crkveno srebro u župnoj crkvi u Banićima.³⁷ Iste te godine bila su ukradena i dva kaleža u zadarskoj prvostolnici.³⁸ Ova kategorija arhivskih izvora važna je za poznavanje tadanje brojnosti liturgijskih predmeta od plemenitih kovina.

No, valja reći još nešto o primjerima slikarstva iz samoga Grada. Tako se u Biskupskom sjemeništu čuva portret biskupa Tome Jederlinića (97 x 70 cm), izveden u tehnici ulja na platnu, a koji je 1855. u Mlecima naslikao G. Perini, prikazujući dosta ukočeno pronicivi lik postarijega muškarca u čipkastoj rocketi s biskupskom mocetom i *soli Deo* na glavi kako sjedi u baroknom naslonjaču-kabrioletu.³⁹ U istoj se zbirci čuva i više izmišljenih portreta dubrovačkih biskupa, npr. Andrije Dračkoga iz prve polovine 19. stoljeća, i um-

jetnine iz ukinutih samostana. U župnoj crkvi sv. Spasa u Vitaljini na glavnomu oltaru nove neostilske crkve čuva se oltarna pala nastala u Mlecima 1856. godine u slikarskom atelieru Picini.

Ukidanjem više samostana i desakralizacijom crkava, brojne su umjetnine bile izmještene; tako je iz desakralizirane crkve Rosarijo za vrijeme francuske okupacije više predmeta bilo preneseno u dubrovačku prvostolnicu.⁴⁰ Oltarna pala sa svetohraništem koje je imalo srebrna vratašca bila je prenesena u sakristiju dominikanskog samostana, a potom je 1822. ta oltarna pala postavljena u velikoj samostanskoj crkvi na glavni oltar, a zavjetni darovi kapele Rosarijo bili su položeni u riznicu dubrovačke prvostolnice.⁴¹

U teškim ekonomsko-političkim prilikama djelovao je arhitekt Lorenzo Vitelleschi (Hvar, 6. IV. 1773. g. – ?), osoba iznimne energije i naprednih ideja.⁴² On je dvadesetih godina 19. stoljeća stvarao suvremeno lice grada Dubrovnika, uvodeći klasicistički stil, koji je odgovarao tadašnjim intelektualnim krugovima, pa se može reći da nema javne građevine u dubrovačkom kraju gdje se ne osjeća njegova intervencija. Valja istaknuti da se likovnost pejzaža dubrovačke okolice i spomenika grada Dubrovnika u djelima arhitekta Lorenza Vitelleschija odvijala u okvirima amaterizma Fedora Karacsaya (1837/38. g.), Antuna Barača (oko 1830. g.) i Petra Frana Martecchinija (četdesete godine 19. st.), pa Carmela Reggia i Vicka Poireta.⁴³ Svakako tomu kulturnom krugu i vremenu pripada i poznati kolekcionar iz stare pelješke brodovlasničke porodice Bizar – Ivan Bizar.⁴⁴ U odu Rafa Radelje iz 1829. g. doznajemo u kojim je sve akademijama bio član Ivo Bizar: firentinskoj akademiji lijepih umjetnosti, mletačkoj akademiji lijepih umjetnosti, mletačkom Ateneu i u Etruščanskoj akademiji.⁴⁵

Vitelleschijevi akvareli Dubrovnika i okolice očituju dokumentarnost činovničkoga amaterizma uobičajenoga u tadašnjem vremenu.

Prema policijskog izvješća o dolasku doznajemo i nešto o obiteljskim prilikama, tako da je Paolina Vitelleschi s kćeri Pierinom doputovala iz Zadra na pelagu *Taranta* u Dubrovnik 2. X. 1823. godine⁴⁶ Lorenzo Vitelleschi sudjelovao je u obnovi biskupske kapele tijekom mjeseca ožujka 1827., gdje se na drvenom oltaru nalazila oltarna pala sv. Frana: (...) *la Capella posta a mano destra nel primo piano del Palazzo stesso assistiti dal falegname Luca Pupator, per mancanza della chiave fecero quella aprire col mezzo dei ripieghi dell'arte, rinvendendovi entro la ricordata Capella un altare di legno con quadro di St. Francesco, un Crocefisso, sei Candelieri di Legno, quattro Palme Vecchie e tre genuflesorij* (...).⁴⁷

Taj se podatak ne slaže s viješću što je donosi Ante Dračevac – da je mramorni retabl oltara Navještenja iz dubrovačke prvostolnice donesen 1853. iz biše biskupske kapele, a on donosi i podatak da je mramorna menza toga oltara zapravo dio oltara iz Gospe od Rozarija, čiji su stupovi potom bili iskorišteni za retabl glavnoga oltara u prvostolnici.⁴⁸ Vjerojatno je riječ o jednom od pohranjenih oltara iz ukinutih samostanskih crkava, koji je potom bio kombiniran s dijelovima oltara iz crkve Rozarijo kad je vraćena oltarna pala u dominikanski samostan. No, ta je činjenica ipak otvorila novo pitanje, a to je nestanak oltarne pale s glavnoga oltara dominikanskoga samostana, očito uništene u francuskoj devastaciji i pljački.

Svakako, stara biskupska palača poslije sedisvakancije bila je temeljito urešena kako bi se upriličio dolazak novoga biskupa. Tad je sastavljen i popis namještaja nadbiskupske palače u Dubrovniku, prema kojem doznajemo mnoge podatke o uređenju stare biskupske palače na Zelenoj placu.⁴⁹ Sljedeće godine građevinski poduzetnik Grgur Barić vodio je radove na gradnji groblja i kapele sv. Luke u Korčuli, a sve po nacrtu Lorenza Vitelleschija. Inače je groblje građeno kraj srušene stare crkve sv. Luke.⁵⁰ Vitelleschi je 22. ožujka 1828. popravio crkvu u Orašcu.⁵¹ Tekući posao ga je tjerao da posegne i za svojim starijim nacrtima, tako da se pri regulaciji potoka u Konavlima koristio svojim crtežom od 23. lipnja 1820. godine.⁵²

Tijekom nastavka istraživanja iskrslalo je još nekoliko činjenica iz Vitelleschijeva iznimno važnog rada na polju arhitekture, ali i slikarstva. Tako je u obitelji Ante Rendića u Zagrebu sačuvan portret njezina člana – Julija Bajamontija (1744–1800. g.) koji je naslikao arhitekt Lorenzo Vitelleschi, pa se on može uvrstiti među slikare klasicističkoga razdoblja. To je portret mladoga skladatelja, prirodnih kretnja i toploga tonaliteta.⁵³ Zbog tamnog kaputa i bijele košulje s *jabeauom*, portret baca posve drugo svjetlo na Vitelleschijev dosad poznat likovni rad i prvu likovnu fazu, posljedicu školovanja u Italiji i likovnih nastojanja što su potisnute njegovim kasnijim napornim činovničkim radom.

Arhitekt Vitelleschi 14. VI. 1828. izradio je nacrt kuće kapelana Tri crkve.⁵⁴ Četiri dana nakon toga izradio je nacrt za pregradnju kuće Rafa Gozze u zgradu osnovne škole.⁵⁵ Valja pridodati da se tad u dubrovačkoj gimnaziji kao učitelj crtanja spominje Carl Heinrich Weber.⁵⁶ U Gospi od Milosrđa Vitelleschi je 26. II. 1829. odobrio popravak štukatura koje tamo i danas postoje.⁵⁷ Zatim je 8. IV. 1830. izradio zemljovid katoličkih župa u Albaniji, temeljem obilaska 1826. godine.⁵⁸ Tijekom te iste godine on je izradio novi troškovnik za popravak samostana u Slanomu (jedan stariji

je izradio već 14. III. 1825. g.)⁵⁹ i za zvonik korčulanske prvostolnice,⁶⁰ a 19. I. 1831. izradio je nacrt za popravak rive u Korčuli.⁶¹

Tih dana, točnije 5. I. 1831. g., izvođeni su radovi na pozlati kapele Moćnika dubrovačke prvostolnice,⁶² i zato se u svezi s tim valja prisjetiti činjenice da je Lorenzo Vitelleschi autor rukopisa *L'arte del pittore da edifizii, dell'indoratore, e d'applicare le vernici – Ragusa 1822* i *L'arte dell'indoratore – Ragusa 1824*.⁶³ Jer, ponajprije posebno bi bila važna temeljita procjena tih zbirka traktata o pozlatama, posrebrivanju, bojama, pastelu i njihovoj uporabi. Rasprave o pozlatama i posrebrivanju inače nisu česte u europskoj povijesti umjetnosti. Je li ih arhitekt Vitelleschi prikupio tijekom svoga školovanja u Italiji ili ih je prepisao iz nekoga priručnika državnih radionica Dubrovačke Republike, zasad je teško reći. Zsigurno je pritom bio potaknut konkretnim radom na državnim spomenicima, kao istinski utemeljitelj dubrovačke konzervatorske službe.⁶⁴

Pritom, kako bi se smogla materijalna sredstva za spomenute radove u prvostolnici, rizničari su prodali u Mletke brojne dragocjenosti, a procjenu je izvršio dubrovački zlatar Nikola Učović.⁶⁵ Neposredno prije napuštanja Građevnoga ureda 15. I. 1831. i grada Dubrovnika Vitelleschi je izradio akvarelni zemljovid cesta i sanitetskih ureda Dubrovnika i okolice.⁶⁶

Tijekom 1831. godine intenzivno se radilo na popravku dubrovačke prvostolnice, i to ponajprije olovnih prozora što su stradali u rusko-crnogorskom bombardiranju Grada. Tad su popravljane i orgulje jer su one bile stradale udarom groma i od bombardiranjem 1806. g., a tada se i opširno nabavljalo biskupsko ruho, cjelokupne biskupske kapele za pontifikalni obred.⁶⁷ U župnoj crkvi u Trstenomu 18. VIII. 1835. uklonjena su dva oltara: sv. Luke i sv. Ivana, a iste se godine po Vitelleschijevu troškovniku od 16. III. 1835., popravljao zvonik Gospe Delorite na Kuni.⁶⁸ Arhitekt Antonio Aporti preuzeo je Okružni građevni ured od Lorenza Vitelleschija; on je bio rodom iz San Martina nedaleko od Mantove i doktorirao je u Padovi.⁶⁹ Čak se još 1837. radilo po Vitelleschijevim nacrtima. Tako je njegov nacrt od 17. II. 1830. poslužio za izgradnju groblja sa sjeverne strane uz franjevački samostan sv. Jeronima u Slanomu.⁷⁰ U Dubrovniku je 1837. godine Đuro Bašić preslikavao stari prikaz Gospe od Karmena iz istoimene crkve u Dubrovniku, a koja je nastala potkraj 15. stoljeća i potjecala je iz crkve sv. Ivana koja je prethodila crkvi Gospe od Karmena.⁷¹ Tijekom 19. stoljeća gotovo sve važnije umjetnine iz Dubrovnika bit će restaurirane, a svakako je najpoznatija restauracija oltarne pale sv. Marije Magdalene iz dubrovačkih dominikanaca

koju je 1859. izveo mletački slikar Paolo Fabris.⁷²

Važan je spis od 28. XII. 1844. g. kad je blatsko crkovi-narstvo pozvalo okružnoga građevinskog inženjera Frana Borijanija da izradi troškovnik za popravak poljskih kapela na području Blata, i to je prvi dokument o sustavnoj skrbi za sakralne spomenike na širem dubrovačkom području.⁷³ Čak je jedan projekt za obnovu župne crkve u Stonu 1858. godine izradila bečka Akademija, što govori u prilog dobroj ugradbi dubrovačkoga područja u kulturnu sredinu Habsburške Monarhije.⁷⁴

Valja nešto reći o dopunama poznavanju likovnih prilika u prvim desetljećima 19. stoljeća na otoku Korčuli. Tako je u gradu Korčuli djelovao slikar Petar Bezzi, autor oltarne pale portante 1800. za oltar sv. Felicija u crkvi sv. Ivana Krsitelja u Kaštel Starome.⁷⁵ Riječ je o slikaru skromnih likovnih mogućnosti, opora kolorita i lošeg crteža, s uporištem u ikonografskim rješenjima baroknoga razdoblja. Tom vremenu pripadaju korčulanski slikari: Tomas Mlinarić, Josip Zmajić i Spaso Foretić.⁷⁶ Tu treba ubrojiti i dva slikara amatera Vicka Zafrona i Todora Kaloderu.⁷⁷ Slikar Foretić već je prepoznat kao autor oltarne pale iz Gospe od Sniga u Borju na Pelješcu iz 1841. godine.⁷⁸ Na toj pali odražava se sva nemoć slikara u rješavanju složene kasnobarokne kompozicije širokim namazima kista i plošnošću likova.

Na osnovi likovne komparacije Spasu Foretiću treba pripisati oltarnu palu iz sakristije korčulanske prvostolnice, te sliku iz sale od prokure Bratovštine sv. Roka, gdje su prikazani sv. Sebastijan, sv. Gajetan, sv. Roko i Bogorodica s Kristom. Ta oltarna pala dvodijelne je kasnobarokne kompozicije i pripada tipičnomu "umornom" slikarstvu, umjetnika koji je slagao likove s grafičkih listova; tako sv. Sebastijan izravno oponaša bakrorez Johanna Müllera, koji je reproducirao palu *Mučenje sv. Sebastijana* iz crkve sv. Mihovila u Münchenu.⁷⁹ Plošno slikani likovi, bljedunjava inkarnata, nelogičnih nabora, posve su u suprotnosti s težnjom prema baroknoj pompoznosti ove "neobarokne" pale sirova tonaliteta.

Treća poznata Foretićeva slika bila bi oltarna pala iz kapele sv. Bartula u Lombardi.⁸⁰ Pet godina prije slikanja oltarne pale u Borju, Spaso Foretić dobio je dozvolu da naslika grb Habsburške Monarhije na pretorijalnom uredu u Slanom.⁸¹ Foretiću je 1835. plaćena i izradb katafalka u dubrovačkoj prvostolnici.⁸²

Spaso Foretić, istoga imena i prezimena kao njegov predak, graditelj mjesne lože u Blatu 1700. godine, autor je velike oltarne pale iz sakristije župne crkve Svih svetih u Blatu. Ta je velika oltarna pala danas uklonjena s oltara sv.

Oltarna pala Giovannija Battiste Carrera iz župne crkve Svih svetih u Blatu (snimio: Tonči Padovan) / Altar painting by Giovanni Battista Carrero from the parish church of All Saints in Blato (photo: Tonči Padovan)

Jurja.⁸³ Prvotna je oltarna pala stradala i nju je potom zamijenila nova, kasnobarokna, a nju je na istom oltaru namjestila oltarna pala Spasa Foretića, skromnih likovnih mogućnosti. Prethodnica Foretićevoj oltarnoj pali, po svemu sudeći bila je oltarna pala Giovannija Carla Bevilacque (1775–1849. g.), a to doznajemo iz umjetnikove *Autobiografije*, gdje on navodi: *Per le Chiese Parochiali di Curzola in Dalmazia, una Palla con S. Giorgio a Cavallo che uccide il Drago*.⁸⁴ Budući da se jedino u Blatu na Korčuli nalazio oltar sv. Jurja u jednoj od župnih crkava na otoku u to vrijeme, opravdano pretpostavljamo da je druga po redu oltarna pala na ovom oltaru upravo bila djelo toga kasnobaroknog mletačkog slikara, a nesumnjivo je ona, kao oštećena, najvjerojatnije bila predložak za Foretićevu sliku. Danas prljava i zapuštena, oltarna je pala umnogome nečitljiva, a u njezinu središtu dominira lik sv. Jurja na konju kako gazi zmaja rastvorenih žvala, dok je silueta oslobođene djevice u po-

Oltarna pala Giovannija Battiste Carrera iz župne crkve Svih svetih u Blatu, detalj (snimio: Tonči Padovan) / Altar painting by Giovanni Battista Carrero from the parish church of All Saints in Blato, detail (photo: Tonči Padovan)

zadini. U donjem desnom kutu je natpis: *S. FORETICH/ ANNO DOMINI/ MDCCCXX(?)*.⁸⁵ U maniri kasnobarokne kompozicije, posve odvojeno od donjega ikonografskog prizora, nalaze se dva poklekla lika u molitvi: sv. Dominik i sv. Franjo Asiški, na pozadini žučkaste boje. Cjelokupni dojam o ovoj oltarnoj pali je njezina niska likovna razina koja oponaša barokne uzore, a autor očito nije imao sustavnu likovnu izobrazbu. Skučeni kolorit, plošnost likova, široki namazi kista i neproporcionalnost, što u blatskom primjeru najočitiše dolazi na vidjelo kod lika sv. Jurja, malene glavičice nerazmjerne tijelu. Pokatkad nas umjetnik iznenadi kvalitetom – muskulaturom prednjih nogu konja, ali rezimirajući možemo potvrditi sve tvrdnje prije izrečene za oltarnu palu iz Bratovštine sv. Roka u Korčuli.

Pri dnu crkvene lađe, desno od glavnog zapadnog ulaza u župnu crkvu u Blatu nasuprot oltaru sv. Roka (bivši oltar sv. Vinka Fererskog) smješten je oltar sv. Josipa.⁸⁶ Ovaj oltar

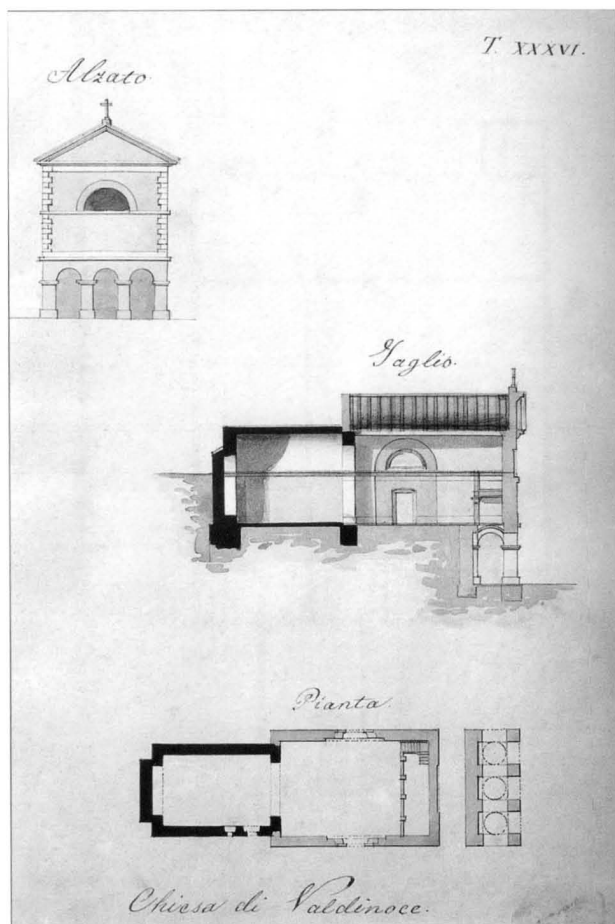
utemeljio je svojom oporučnom željom od 26. VII. 1687. Ivan pokojnog Ivana Žanetić, čiji je sin krsnim imenom Frano, a redovničkim Ignacije Žanetić bio ugledni isusovac, rođen u siječnju 1667. u Blatu.⁸⁷ Ignacije Žanetić je vjerojatno poklonio Križni put njemačko-austrijskoga grafičara Johanna Andreea Pfeffela župnoj crkvi u Blatu.⁸⁸ Među brojnim legatima Ivana Žanetića – bogatog Blačanina, doslovno u svojoj oporuci veli: (...) *fatto, et erretto un Altare nella Chiesa Parochiale di d.a Villa, et portatis s.a la Pala L'Imagine della B. V. del Carmeris, et Sant Jseppo di spesa in ..tto di ducatti doi cento* (...).⁸⁹ Antependij oltara je barokni i ukrašen kružnim intarzijama raznobojnog mramora, a retabl je nastao u domaćoj korčulanskoj radionici Antuna Jeričevića Labuda u prvoj polovini 19. stoljeća, zamjenivši stari dotrajali drveni retabl iz 17. stoljeća. Nažalost, stara oltarna pala je propala na osnovi oporučne želje se može tvrditi da se na staroj oltarnoj pali nije nalazio lik sv. Do-

minika, jer je oporučitelj zaželio da se od ostatka novca nabavi sve potrebno za održavanja bogoslužja i da se na ovom črtveniku izvede pjevana sv. Misa za Duše od čistiliša. Ovom oltaru su brojni Blačani ostavljali legate, npr. Ivan Donjerković zvan Rusa 2. III. 1744. godine.⁹⁰

Biskupskim dekretom od 30. kolovoza 1838. broj 822 dubrovačkog biskupa poslije provedene vizitacije, odlučeno je da se mora nabaviti nova oltarna pala i potrebni predmeti za liturgiju na oltaru Gospe Karmelske i sv. Josipa.⁹¹ U istom spisu dubrovački biskup predložio je da se oltarna pala nabavi kod slikara Bogdanovića s Visa koji je studirao slikarstvo u Rimu, a koji se tada nalazio u Dubrovniku. Zanimljiva je činjenica da Blačani nisu poslužili biskupovu preporuku, nego su odlučili nabaviti oltarnu palu kod kvalitetnog mletačkog slikara. Prilikom narudžbe oltarne pale nabavljena je i nova oprema oltara po predloženim troškovnicima.⁹² Još je 1830. godine blatski pleban don Frano Dominik Bačić tražio nabavu potrebnih liturgijskih predmeta za oltar i nabavu nove oltarne pale, jer je stara bila dotrajala i oštećena gorenjem voštanica.⁹³ Dakle, crkovenarstvo Svih svetih u Blatu 1838. godine naručilo je u Mlecima kod slikara Giovannija (Gian) Battiste Carrera novu oltarnu palu sv. Josipa.⁹⁴ Lučno svedena pala, u donjoj zoni prikazuje poklekli lik sv. Dominika, raskriljenih ruku i pogleda uprtog u pravcu Gospe od Karmena, smještene na oblaku. Ispred sv. Dominika na tlu naslikan je ljljan – ikonografski simbol čistoće, kako i sam umjetnik piše u svom pismu Blačanima. Nasuprot sv. Domiku stoji uspravljani lik sv. Josipa koji svojim pogledom korenspondira s gledateljima, pridržavajući lijevom rukom plašt, a desnom noseći raspupali štap. U pozadini donje zone oltarne pale naslikan je brdoviti krajobraz, iznad kojeg se na plavom nebu nalazi sivkasti oblak na kojem je u žutom svjetlu postavljen sjedeći Gospin lik. Oltarna pala odražava ugledanje na kasnobarokni klasicizam, najbolje očitovan u liku sv. Josipa, diskretnog i suptilnog kolorita. Mletački se slikar obvezao da će sliku izložiti pred komisijom profesora mletačke akademije. Slikar Carrer (Cavalier, Treviso, 1800. g. – Gorgo al Monticano, Treviso, 1850. g.), čiju je biografiju 1868. godine napisao Filippo Draghi, navodi da je siromašni mladić pod financijskom patronatom obitelji Guizzetti upisao mletačku L'Accademiu di Belle Arti. Jedan od profesora mu je bio Teodoro Matteini. Godine 1821. pristupio je u Slikarsku bratovštinu, a u razdoblju od 1823. do 1829. bio je nagrađivan na Mletačkoj akademiji. Njegovo slikarstvo nosilo je tradiciju carpacceschnih i bellinijanskih modela. Godine 1832. u sekciji Scuola di Prospettiva na godišnjoj izložbi izložio je jedan portret i oltarnu palu *Mrtvi Krist na Gospi-*

nim grudima. Radove je povoljno ocijenio Pietro Chevalier (1795–1864. g.), poznati grafičar i dizajner svoga doba. Još mu je dvadesetih godina 19. stoljeća bila naručena stropna slika Bezgrešne za crkvenu lađu Santa Maria delle Grazie San u Trovasu pokraj Pregaziola. U istoj crkvi naslikao je i oltarnu palu Gospe od Ruzarija na prvom desnom bočnom oltaru. Kompozicijski ova oltarna pala je bliska blatskoj, a lik sv. Dominika neodoljivo svojom impostacijom i morfologijom podsjeća na lik istog sveca u Blatu. Ispružene ruke u smjeru Bogorodice smještene u gornjoj zoni slike na oblacima lik sv. Dominika tvori poveznicu dvaju likovnih zona, kao što je i slučaj na blatskom primjeru. Carrer je bio zadužen da od 1800. do 1820. godine skrbi o oslikavanju unutrašnjosti crkve Santa Maria delle Grazie. Godine 1822. naslikao je oltarnu palu Gospe od Ruzarija za župnu crkvu u mjestu Monigo pokraj Trevisa. Godine 1835. za padovanskog naručitelja realizirao je palu Svetog Ivana Krstitelja. Za glavni oltar "Chiesa Vecchia" – crkve u mjestu Postioma pokraj Trevisa naslikao je 1840. godine oltarnu palu *Sv. Juraj na konju s zmajem*, koju su likovni kritičari ocijenili kao vrlo dobru. Tih godina naslikao je i oltarnu palu sv. Antuna Padovanskog za crkvu sv. Leonarda u Trevisu. Na izložbi Accademie di Belle Arti u Mlecima 1845. izložio je sliku s temom *Prispodoba o Samaritancu*, a 1846. izložio je Bogorodicu koju je otkupio grof Girolamo Sugana. Tijekom 1847. umjetnik je slikao dvije oltarne pale: *Sv. Toma od Centerbuarija* i *Sv. Romana* za župnu crkvu u Ponte di Piave, obje umjetnine su stradale tijekom Prvoga svjetskog rata. Za župnu crkvu u Zensonu po narudžbi obitelji Petich naslikao je *Gospu od Rozarija* između sv. Antuna i sv. Ljudevita Gonzage. Ostali umjetnikovi radovi sačuvani su u području Trevisa u već spominjanoj crkvi Gospe u Preganziolu, gdje se nalaze ranije spomenuta platna Bezgrešnog Začeca na stropu i oltarna pala Gospe od Rozarija na bočnom oltaru, kao i uništena (1996. godine), stropna slika *Mučeništvo sv. Gervazija i sv. Protazija*⁹⁵ u San Trovasu u istome mjestu Preganziolu. Upravo oltarna pala Gospe od Rozarija s likom sv. Dominika je iznimno bliska blatskoj umjetnini. Sv. Dominik iz Blata ponovljen je na oltarnoj pali u Preganziolu, glave mladog muškarca, duge kose s tonzurom i bradom, dok je lik Bogorodice različit. Carrer je autor portreta i slika sakralnog sadržaja za obitelji s istog područja: Giuzzetti, Albrizzi i Angeloni-Barbiani, koje su pratile njegov likovni razvoj. Na izložbi L'Accademie di Venezia 1850. godine umjetnik je izložio jedno platno s temom Bogorodice, ali je uskoro 12. studenoga iste godine preminuo u Gorgo al Monticano.⁹⁶

Blatska oltarna pala nastala je u zreлом razdoblju ovog

Lorenzo Vitelleschi, nacrt svetišta Gospe od Orašca iz rukopisa *Notizie storiche e statistiche del Circolo di Ragusa: compilate dall'ingegnere Lorenzo Vitelleschi*, koji se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku, (snimio: Božidar Gjukić) / Lorenzo Vitelleschi, plans for the sanctuary of Our Lady of Orašac from the manuscript entitled *Notizie storiche e statistiche del Circolo di Ragusa: compilate dell'ingegnere Lorenzo Vitelleschi* in the State Archive in Dubrovnik (photo: Božidar Gjukić)

mletačkog umjetnika koji je rođen u postmletačkom razdoblju, kada su nestali veliki naručitelji sakralnih tema. Carrer je svoje slikarstvo prilagodio novonastalim prilikama, odnosno potrebama mletačkog patrijarhata. Njegova pojava u jednoj crkvi novoorganizirane Dubrovačke biskupije, nastale na temeljima ukinute nadbiskupije i tri biskupije (korčulanske, stonske i trebinjsko-mrkanske), posvjedočuje upućenost u likovne tokove, govoreći o najkvalitetnijim slikarima sakralnih tema tog vremena u Mlecima. Carrer je svojim akademizmom i kasnobaroknom kompozicijom oltarne pale s korektno naslikanim likovima bio privlačan da ispuni prazninu na polju sakralnog slikarstva u Dalmaciji. Dubrovnik više nije bio glavni grad jedne malene države, već središte jednog od četiri okruga Kraljevine Dalma-

cije i osiromašeni periferni grad prostranog Habsburškog Carstva, koji nije mogao zadovoljiti potrebne lokalnih naručitelja. Blatska sredina našla je snage u tim skućenim prilikama da nabavi kvalitetno slikarsko djelo za svoju sredinu, obogativši ukupni likovni fundus dubrovačkog kraja tog vremena.⁹⁷

Treba nešto reći o domaćem zlatarstvu s početka 19. stoljeća u Dubrovniku; ono je zapalo u tešku likovnu krizu, i za skućeno se tržište izrađivalo ono najnužnije. Kad je riječ o neopisanim umjetninama, valja spomenuti ophodno raspelo iz Gospe od Špilice s Lopuda, a koje je izvorno pripadalo Gospi od Šunja na istomu otoku. To je srebrno ophodno raspelo (v. 86,7 x 36,3 cm), od srebrnog lima, koje na prednjoj strani ima likove četiriju evanđelista i lik Raspetoga, na stražnjoj strani na križištu Uzašašće Bl. Dj. Marije i tri cvijeta, a u četvrtoj hasti grb vlastelinske obitelji Đorđić s devizom u kartuši koja glasi: *TERRA MARIQVAE*. Na prednjoj je strani križa natpis: *Alla Vergine del Biscine a Mezzo Savino Giorgi Patrizio Raguseo 1851*. Tu je umjetninu izradio dubrovački zlatar Jovan Vuković.⁹⁸ To je jedna od posljednjih umjetnina koje je dubrovačkim crkvama darovao ovaj vlastelinski rod. U župnoj crkvi sv. Antuna Opata u Maranovićima na Mljetu čuva se srebrni čestičnjak (v. 22,3 x š. b. 8,3 x š. č. 10 cm) s ugraviranim likom sv. Nikole i sa zlatarskim žigom NG u četverokutu dubrovačkoga zlatara Nikole Gjivovića, koji je djelovao u prvoj polovini 19. stoljeća.⁹⁹ U istoj se crkvi čuva i jednostavni srebrni *pax* (v. 12,5 x 9,8 cm) s prikazom Raspeća i sv. Ivanom i Bogorodicom, a riječ je o djelu domaćega dubrovačkog zlatara s početka 19. stoljeća. Među liturgijskim predmetima treba izdvojiti srebrni jednostavni *pax* (10,49 x 7,55 cm) u obliku srebrne, lučno svedene pločice s urezanim raspećem na kojoj se nalazi lijevani Kristov korpus. *Pax* je označen žigom sv. Vlaha i majstorskim žigom MGO u kvadratu – zlatarski žig nepoznatoga dubrovačkog zlatara iz 19. stoljeća. Istim je žigom označena jedna votivna kruna iz Gospe od Milosrda u Dubrovniku.¹⁰⁰

U poznavanju dubrovačkoga zlatarstva 19. stoljeća svakako zapaženo mjesto pripada Nikoli Ucoviću (oko 1775. g. – 24. I. 1847. g.), jednomu od posljednjih većih predstavnika domaćega umjetničkog obrta koji je polagano zamirao pred uvozom gotovih proizvoda umjetničkoga obrta od plemenitih kovina.¹⁰¹ Za selo Baniće preradio je mletačku pokaznicu zrakasta tipa (š. baze 10,2 x š. soleje 20,3 x v. 42,5 cm). Iskoristio je bazu stare pokaznice (kalež?) od pozlaćene mjedi (17. st.) i dodao još jedan međuprsten. Po uzoru na napuljske pokaznice zrakasta tipa sa sferom, zlatar je izveo najjednostavniju srebrnu sferu, ponad koje je

Detalj zidne tapete s motivom *Dame du Lac* – *Dame na jezeru*, nastale 1817. godine po likovnom predlošku francuskog slikara Juliena Michaela Guea (1789. – 1843.), Društvo prijatelja dubrovačke starine (snimio: Vinicije B. Lupis) / A detail of a wall-paper with the motif *Dame du Lac* – *Lady on the Lake*, made in 1817 according to the artistic design of a French painter Julien Michael Gue (1789 – 1843). The Association of Friends of Dubrovnik Antiquities (photo: Vinicije B. Lupis)

solea od rezanoga srebrnog lima i unutarnji prsten s iskućanim stiliziranim florealnim motivom. Opći je dojam da je riječ o lošoj replici kasnobarokne inspiracije.¹⁰² Nikola Učović bio je tek blijedi ponavljač poznatih likovnih rješenja koje nije shvaćao i stilski ih je nedosljedno ponavljao. Isti je zlatar bio malo uspješniji kad je za franjevce u Dubrovniku 1832. izradio moćnik sv. Antuna Padovanskoga.

Uz domaće radove dubrovačkih zlatara treba navesti i dva važna zlatarska središta toga vremena: Napulj¹⁰³ i Rim,¹⁰⁴ iz kojih su dopremani predmeti od plemenitih kovina u Dubrovnik utječući umnogome novim oblicima na domaću zlatarsku produkciju.

Tako se do prije nekoliko godina u crkvi Domino u Dubrovniku čuvala u sakristiji srebrna posudica za blagoslovljenu vodu, nastala u rimskim radionicama (v. s ručkom 26 x š. b. 9,3 x š. oboda 16 cm), već tada teže mehanički oštećena. Riječ je o klasicističkoj posudici na kružnoj bazi od tankoga srebrnog lima kojoj je tijelo oblikovano kao lotosov cvijet, kojemu su latice izražene s posebnom pom-

njom u izvedbi detalja i u tehnici minucioznog iskucavanja. Zamjetljiv je utjecaj egipatskih starina iz francuskoga razdoblja osvajanja Egipta na rimsko zlatarstvo jer je posuda označena zlatarskim državnim žigom Papinske države i žigom zlatarske radionice Valadier iz Rima (*Tre gigli di Franca* – tri francuska ljiljana i inicijali LV). Ovdje je očito riječ o Giuseppeu (Luigi Pietru) (1785– 1817. g.), sinu zlatara Luigi Valadiera i Caterine Della Valle, rodenoga u Rimu 14. travnja 1762. godine.¹⁰⁵ Luigi Valadier, francuskoga podrijetla, smatran je jednim od najznačajnijih rimskih zlatara svog vremena i poznat je po izradbi cijenjene srebrnine za rimsku obitelj Chigi.¹⁰⁶ Tijekom svojega stvaralaštva rimski zlatar Giuseppe Valadier koristio se očevim zlatarskim žigom, a ponajviše je radio profano zlatarstvo: tanjуре, pisaći pribor u klasicističkom stilu, a dubrovački (danas nestali) rad bio je vrlo zanimljiv i rijedak primjer rimskoga klasicističkog zlatarstva u hrvatskim krajevima, nastao pod utjecajem egipatskih motiva, otkrivenih u napoleonskom osvajanju Egipta krajem 18. stoljeća. Giuseppe Valadier, neo-

Detalj zidne tapete s motivom *Dame du Lac* – *Dame na jezeru*, nastale 1817. godine po likovnom predlošku francuskog slikara Julienu Michaela Guea (1789. – 1843.), Društvo prijatelja dubrovačke starine (snimio: Vinicije B. Lupis) / A detail of a wall-paper with the motif *Dame du Lac* – *Lady on the Lake*, made in 1817 according to the artistic design of a French painter Julien Michael Gue (1789 – 1843). The Association of Friends of Dubrovnik Antiquities (photo: Vinicije B. Lupis)

klasicistički rimski zlatar, bio je glasovit po svojim rafiniranim zlatarskim umjetninama.¹⁰⁷

Uz mletački import¹⁰⁸ i domaće radove, u stonskom kraju nailazimo i na predmete nastale u rimskim radionicama. Kalež iz Ponikava, koji se čuva u župnom uredu sv. Ivana, ubraja se u najzanimljivije primjere; označen je žigom Papinske države i majstorskim žigom (slovo G i sunce s naznakom drugog slova C).¹⁰⁹ Riječ je o kaležu iz druge polovine 18. stoljeća, nastalom u Rimu poput pokaznice iz stonske crkve sv. Vlaha. Taj je zlatarski žig upotrebljavao plodni rimski zlatar Giuseppe Chiocca (1743–1802. g.), koji je izradio mnoštvo kaleža, a dva mu se čuvaju u crkvi San Erasmo u Veroliju i u benediktinskom samostanu u Fermu (Ascoli Piceno).¹¹⁰

U dubrovačkih dominikanaca ima više liturgijskih predmeta nastalih u rimskim zlatarskim radionicama. Ponajprije tu treba istaknuti močnik Kolone bičevanja Kristova (v. 35,5 x š. b. 20,4 cm) iz Muzeja dubrovačkoga dominikanskog samostana. Na bazi kasnorenesansnoga kaleža iz

16/17. stoljeća (koja služi kao baza močnika) naknadno je pričvršćen gornji dio oblikovan u obliku širokoga kružnog otvora, uokolo kojeg su srebrno cvijeće i andeoske glavice, iznad kojih je elipsasti medaljon s reljefom sv. Ignacija Loyolskog, a ispod njih je srce s tri čavla okrunjeno trnovom krunom – simbolima muke Kristove. Na močniku je državni žig Papinske države i zlatarski žig Antonija Capelettija (aktivan od 1804. do 1838. g.) rodom iz Caserte. On je 1803. godine dobio patent i ovjerovio je svoj zlatarski žig u radionici "al Pellegrino". Položio je majstorski ispit 24. lipnja 1804. godine. Budući da je uz majstorski žig utisnut i žig Papinske države u upotrebi poslije 1815. godine, ovu umjetninu iz dubrovačkih dominikanaca trebamo datirati u vrijeme popravka samostana nakon francuskoga pustošenja.¹¹¹

Neobarokni kalež iz dominikanskog samostana u Dubrovniku s istovjetnom bazom na kojoj se nalaze likovi Mojsija, Arona i Melkisedeka, koji najavljuju Krista i njegovu žrtvu, potječe iz iste rimske radionice kao i kalež iz

Detalj zidne tapete s motivom *Les Jardines Francais – Francuski vrtovi*, nastale 1827. godine po likovnom predlošku francuskog slikara Pierrea Antoina Mongina, Društvo prijatelja dubrovačke starine / A detail of a wall-paper with the motif *Les Jardines Francais – French Gardens*, made in 1827 according to the artistic design of a French painter Pierre Antoine Mongin. The Association of Friends of Dubrovnik Antiquities (photo: Vinicije B. Lupis)

crkve sv. Jurja u Drveniku pokraj Makarske iz prve polovine 19. stoljeća.¹¹² Dubrovački kalež kao i drvenički na bazi ima likove triju svećenika, gdje je svaki lik prepoznatljiv po svojim atributima. Mojsija prepoznajemo po rošćićima na glavi i pločama Dekaloga. Aron nosi svećeničku kapu, u rukama drži kruh i kadionicu, a Melkisedek, označen krunom, u kalež umače kruh. Dubrovački kalež, od djelomično pozlaćenoga mesinga, ima neobarokni kruškoliki nodus i košaricu kaleža ukrašenu plitkim i lošim reljefima andeoskih glava i girlanda u kartušama. Kalež iz Drvenika kvalitetniji je rimski rad negoli dubrovački. U franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku čuva se kalež izveden u eklektičkoj mješavini stilova iz druge polovine 19. stoljeća, kojemu je košarica izvedena po sličnoj shemi, prema prikazu Posljednje večere.

U župnom uredu dubrovačke prvostolnice čuva se srebrni okov misala (34,5 x 25,3 cm). Na pustenoj podlozi četiri su kutna srebrna reljefa (14,9 x 11,4 cm) u obliku mekanih *rocaillesa*, a u središtu je školjkasti *rocailles* s relje-

fom sv. Antuna Opata s atributima: opatskim štapom i mitrom na stolu (11,49 x 16,94 cm). Na srebrnom reljefu utisnut je žig Papinske države i majstorski žig /CA(križ)T/ koji se povezuje s Benedettom Andronica (aktivan 1762–1787. g.), sinom majstora Giovannija Antonija Andronica i Apollonije Politi iz Rima.¹¹³ S druge strane okova misala nalazi se reljef Navještenja. Zanimljivo je da su oba središnja reljefa izrađena u obliku škropionica za blagoslovljenu vodu. Budući da se na okovu misala nalazi lik sv. Antuna Opata, pretpostavljamo da je riječ o misalu koji je pripadao Bratovštini antunina sa sjedištem u prigradskoj crkvi na Pločama istovjetnoga titulara. Ta crkva bila je desakralizirana tijekom 19. stoljeća, a očito je netko od bratima, pred rusko-crnogorskim pljačkašima, spasio dragocjenosti iz prevažne dubrovačke prigradske crkve. Danas se u crkvi sv. Vlaha čuva Svečev kip i kalež, a u Državnomu arhivu u Dubrovniku matrikula Bratovštine antunina.

Detalj zidne tapete s motivom *Les Jardines Français – Francuski vrtovi*, nastale 1827. godine po likovnom predlošku francuskog slikara Pierrea Antoinea Mongina, Društvo prijatelja dubrovačke starine (snimio: Vinicije B. Lupis) / A detail of a wall-paper with the motif *Les Jardines Français – French Gardens*, made in 1827 according to the artistic design of a French painter Pierre Antoine Mongin. The Association of Friends of Dubrovnik Antiquities (photo: Vinicije B. Lupis)

U potkrovlju dubrovačke prvostolnice autor je pronašao drugi misal, a koji je zapravo kopija ranije opisnog misala s okovom nastalim u rimskim radionicama. Te druge korice misala izradio je dubrovački zlatar iz 19. stoljeća koji je svoje radove označivao majstorskim žigom MMG u kvadratu uz žig sv. Vlaha.¹¹⁴ Četiri bočna srebrna reljefa vrlo su loše kopije rimskoga izvornika, a loša kakvoća reljefa najizrazitija je u središnjim reljefima. Na prednjoj strani je kopija reljefa sv. Antuna Opata, a na stražnjoj strani umjesto reljefa Navještenja – što je iziskivalo veliku umjetničku kreativnost, koju nije imao dubrovački autor – reljef je poprsja Gospina na tri oblačića. Školjkasta je kartuša naoko istovjetna rimskomu predlošku, ali kad se pozornije pogleda, onda se uoči golema razlika. Reljef Gospina lika često se susreće na baroknim *paxovima*, i jedan se sličan čuva u Opatskoj riznici u Korčuli.¹¹⁵

U crkvi sv. Vlaha u Dubrovniku čuva se zanimljiva skupina liturgijskih predmeta od srebra, nastala u napuljskim radionicama druge polovine 18. i početka 19. stoljeća, koji

čine svečanu liturgijsku opremu za glavni oltar sv. Vlaha, što se izlaže samo tijekom najvećih blagdana. Na baroknom glavnom oltaru mletačkoga altarista Francesca Cabianca tada se izlagalo osam srebrnih svijećnjaka, šest velikih i četiri male srebrne palme, a prije liturgijske reforme šezdesetih godina 20. stoljeća i komplet od tri kanonske ploče.

Jedan komplet većih (v. 65,4 cm, š. 18,3 cm) srebrnih baroknih svijećnjaka ima baze u obliku krnje piramide s nožicama, formirane od *rocaillesa*. Rubovi baze ukrašeni su otežalim baroknim volutama, po sredini bočnih ploha nalaze se kružni medaljoni, a na samo jednom od medaljona ugraviran je lik sv. Vlaha, odjevena u biskupski ornat. Stupnjevani nodusi vode do kruškolikoga središnjeg trostranog međuprstena, urešenoga girlandama i istaknutim viticama. Školjkasto formirane kartuše obrubljene girlandama središnji su ures nodusa. Vrh svijećnjacima rastvara se u cvjetno formiranu krunicu razigranu viticama. Ovaj komplet svijećnjaka koji obrađujemo u raspravi označen je zlatarskim žigom (kruna nad brojkom 803) – oznakom

Napulja za godinu 1803, a tom se oznakom prestalo koristiti 1808. g., kad je Gioacchino Murat ukino plemenitu bratovštinu napuljskih zlatara.¹¹⁶ Uz državni žig Napulja na svijećnjacima je i žig nepoznatoga napuljskog zlatara (AP u pravokutniku s brojkom 03), čiji se žig nalazi na pokaznici u samostanu S. Maria della Lobra u Massalumbri, datiranoj 1818. godine. Na više predmeta od srebra u privatnim zbir-kama u Napulju isti je žig i povezuje se s Angelom Prizzijem, aktivnim tijekom većeg dijela prve polovine 19. stoljeća.¹¹⁷ Dubrovački komplet svijećnjaka vrlo je srodan kompletu svijećnjaka na glavnom oltaru kolegijalne crkve sv. Nikole u Bariju.

Srebrnoj opremi glavnog oltara pripada i komplet kanonskih ploča (*cartagloria*), koje čine dvije manje (v. 30,6 cm, š. 20,8 cm) i jedna veća (v. 52,8 cm, š. 51,6 cm). Unutar ostakljenih ploča nalaze se tiskani liturgijski tekstovi: *Sacrum Convivium, Initium Sancti Evangelii secundum Joannem, Lavabo inter innocentes*. Tri kanonske ploče oblikovne su od srebrnog lima, pričvršćene su srebrnim čavličima na drvenu podlogu. Komplet kanonskih ploča ima izniman kromatski efekt glatkih i ispupšenih površina iskucanih *rocaillesa*, što ovim uobičajenim liturgijskim predmetima svojega razdoblja daje vertikalni naglasak u rasporedu vitica akantusova lišća i školjkastih *rocaillesa*. Zreli zlatarski rad izrazite forme i jasno iskucanoga ornamenta u dinamizmu suprotstavljanja glatkih središnjih kartuša i baze – ovom kompletu kanonskih ploča daju istaknuto mjesto u dubrovačkoj zlatarskoj baštini, izdvajajući ga od mletačkoga importa i domaćih preradba importiranih primjeraka.

Sve tri kanonske ploče imaju bris čistoće srebra, to jest cik-cak liniju – *ziseliertuch*, i državne i majstorske žigove. Državni napuljski žig s krunom s tri izbojka i slovima NA, ispod kojih je brojka 84, označuje da su ploče nastale 1784. u Napulju. Uz žig se nalazi i konzularni žig napuljske zlatarske bratovštine plemenite umjetnosti za srebro – Biagia Giordana /u trolistu su slova B G C (console)/. Napuljski zlatar Biagio Giordano bio je zlatarskim konzulom za godine: 1774, 1790, 1793, 1798. i 1807. Izradio je močnik sv. Roka za prvostolnicu u Ruvi u Apuliji i bistu – močnik sv. Maksima u prvostolnici u Pennu.¹¹⁸ Ovaj dubrovački komplet kanonskih ploča dopunio je saznanja i spoznaje talijanskih kolega o zlatarskoj i konzularnoj aktivnosti uistinu kvalitetnoga napuljskog kasnobaroknog zlatara.

Kad je riječ o novijim podacima o altaristici dubrovačkoga kraja, svakako treba istaknuti donaciju pelješkoga brodoglasnika Marka Pamića. Taj kućiški brodoglasnik želio je darovati novi mramorni oltar za svetište Gospe od Milosrđa.¹¹⁹ Pošto je u rusko-crnogorskoj pohari 1806. godine

mramorni barokni oltar u Gospi od Milosrđa ostao pošteđen, nagovorom franjevaca koji su tad upravljali Svetištem, mramorni je oltar Pamić namijenio franjevačkom samostanu sv. Vlaha u Pridvorju, gdje se i danas nalazi.¹²⁰ Riječ je najvjerojatnije o mramornom kasnobaroknom oltaru nastalom u napuljskim altarističkim radionicama, iz kojih potječe i više mramornih oltara u dubrovačkoj prvostolnici.

Korčulanska altaristička djelatnost roda Jeričević Labud nastavljena je tako i tijekom prvih desetljeća 19. stoljeća. Antun Mata Jeričević Labud za korčulansku crkvu Svih svetih 1. IX. 1816. sklopio je ugovor za izradbu velikoga kamenog oltara sv. Josipa u tradiciji baroknih oltara korčulanskih radionica.¹²¹ Vitki par stupova nosi atiku oltara s izrađenom trabeacijom s dvije stilizirane kamene vitice, između kojih je izdignut zabat atike s Kristovim monogramom. Najbliža paralela ovom oltaru je oltar sv. Vida u istoimenoj crkvi u Blatu od 7. III 1790. g.¹²², a koji je djelo Antunova oca Mata Jeričevića Labuda, očito i autora oltarâ: sv. Marije Mandaljene u župnoj crkvi u Banićima, sv. Vlaha i Pohodenja Bl. Dj. Marije u župnoj crkvi sv. Mihovila u Vignju i u župnoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Vručici.

U korčulanskoj prvostolnici 1833. nabavljen je novi mramorni klasicistički retabl što ga je izveo tršćanski altarist V. de Cecco, a prethodne su nacрте izradili Mlečanin Pietro Crovato 1814. i Josip Zmajčić četrdesetih godina 19. stoljeća za oltar Gospe od Karmena.¹²³ Za ovaj je oltar već frijulanski altarist Girolamo Picco početkom druge polovine 18. stoljeća izradio oltarnu menzu. Spomenute 1833. godine obavljen je popravak oltara i crkve Gospe od Poja u Blatu.¹²⁴

U franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku 1840. je slikar Giuseppe iz Cremona naslikao četrnaest postaja Križnoga puta u maniri baroknih križnih puteva skromnih likovnih mogućnosti, a na trinaestoj postaji nalazi se natpis: *JOSEPH CREMONENSIS ROMANUS PINXIT. EPIDAURO 1840*. U Dobroti, samo malo prije, Marko Radoničić (1785–1824. g.), slikar i pomorac, naslikao je 1817. g. Križni put.¹²⁵ Među drugim primjerima istodobnog slikarstva u susjednoj Boki Kotorskoj valja spomenuti Giuseppea Candellarija iz Kotora, koji je 1836. naslikao oltarnu palu *Silazak Duha Svetoga* za istoimeni oltar u crkvi sv. Eustahija u Dobroti, po uobičajenom ikonografskom renesansnom predlošku, hladno i u maniri akademističkoga slikarstva. U Maloj braći u Dubrovniku prvih desetljeća 19. stoljeća djeluje slikar franjevac o. Dinko Stojić (+ 1853. g.).¹²⁶ Među umjetninama u franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku čuva se više slika nastalih u prvim desetljećima 19. stoljeća, a među neobjavljenim umjetninama je i malena slika (v. 47 x š. 50,7 cm) – zanimljivo

platno s temom pećinskoga mističnog pejzaža, rijetko u dubrovačkom kulturnom krugu tog vremena, koje odražava salonski interes za geologiju i prirodne fenomene. Straga se nalazi natpis: *A. Rabis F. Anno 1843*. U franjevačkom je samostanu i kasnobarokno platno s temom *Mučenje sv. Bartula* (v. 68 x š. 88 cm), nastalo u jednom od domaćih slikarskih ateliera, čemu u prilog govori natpis na slici: *Fato fare dal Ghestaldo Michele Braccievich p(er) loro confraternita 1791*. Ta je slika pripadala Bratovštini mesara i poslije njezina ukidanja dospjela je u franjevački samostan. U istoj zbirci čuva se portret biskupa (v. 105 x š. 77 cm), koji je potpisan: *Fr. Pegger pinx. Breno MDCCCXXXVII*. Dakle, portret je nastao u župi dubrovačkoj, a autor je dosad nepoznati slikar Frano Pegger.

U stonskom kraju bilježimo oltarnu palu provincijskoga slikara Natalisa Bertuzzija iz 1825. godine, u crkvi Blagovijesti na Brocama. Taj je slikar iste godine naslikao i oltarnu palu u Sv. Đurđu u Sudurađu na otoku Šipanu.¹²⁷ Slikarija na kamenu – oltarna pala u Gospi od Rozarija u Putnikovićima (1846. g.), s ikonografskim prikazom Gospe od Pompea, i oltarna pala u župnoj crkvi u istome mjestu (1873. g.) djelo su dubrovačkog zlatara i slikara Petra Mila Inovića, a istomu lošem provincijskom slikaru mogle bi se pripisati i tri oltarne pale iz Sv. Nikole u Dubi, Sv. Filipa i Jakova u Ponikvama i Male Gospe na Rusanu.¹²⁸

U privatnim kolekcijama i crkvama dubrovačkoga kraja čuvaju se brojni akvareli jedrenjaka nastali u atelieru slikarske obitelji Roux iz Marseillesa – oca Antoina Rouxa (1765–1835. g.) i Antoina sina (1799–1872. g.),¹²⁹ te Giovannija Luzza iz Mletaka iz prve polovine 19. stoljeća.¹³⁰ Pelješki brodovlasnici također su bili donatori zavjetnih slika jedrenjaka u tom vremenu u talijanskom svetištu Gospe Crnog brda iznad Livorna, a dio njihovih slika nalazi se i u Civico museo navale didattico u Milanu, slijedeći tradiciju svojih predaka koji su nabavljali umjetnine za talijanska svetišta.¹³¹

Možemo zaključiti da prva desetljeća 19. stoljeća nisu donijela nikakve novine u likovnim kretanjima, nego je nastavljena linija ustrajavanja na rubovima zapadne civilizacije. Dotadašnja likovna kretanja umnogome je poremetio napoleonski društveni potres, kad su nestali ekonomski temelji za veće narudžbe, ali ipak možemo ustvrditi i da u takvim vremenima Dubrovnik i njegova okolica bivaju znatnim nacionalnim kulturnim središtem, bez obzira pri tom na svoju gospodarsku važnost i broj stanovnika.

Bilješke

¹ V. B. Lupis, *Arhitekt Lorenzo Vitelleschi i njegovo vrijeme, Povijesne i statističke bilješke o Dubrovačkom okrugu prikupio okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi*, Dubrovnik, 1827., Dubrovnik, 2002, 7–8.

² I. Prijatelj Pavičić – L. Ćoralčić, Prilog poznavanju dvaju oltara u bolskoj dominikanskoj samostanskoj crkvi, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 28, Zagreb, 2004, 146–161.

³ Državni arhiv u Dubrovniku (dalje DAD), XXII (Fratrerie), 4, Specchio della Matricola degli Artisti, 1758–1799, bez paginacije.

⁴ V. B. Lupis, Novopronađena zastava sv. Vlaha u Žuljani na Pelješcu, *Naše more* 5–6, Dubrovnik 1997, 283–285; isti, Sakralna baština Stona i okolice, Ston, 2000, 126; isti, Don Miho Pešić, dubrovački slikar 18. stoljeća i njegovo doba, *Peristil* 45, Zagreb 2002, 123–134.

⁵ N. Lonza, Svakodnevnica Kneževa dvora u Dubrovniku u XVIII stoljeću, *Otium* 2, Zagreb 2005, 27; K. Horvat-Levaj – R. Seferović, Barokna obnova Kneževa dvora u Dubrovniku, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 27, Zagreb 2003.

⁶ C. Fisković, Candelara, Dorffmeister i Pollastrini restaurirani na Orebićima, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 1, Zagreb 1975, 157.

⁷ Državni arhiv u Dubrovniku, Okružno poglavarstvo Dubrovnik (dalje OPD), god. 1819., pozicija V. 10703., *Copia autentica dello Stato dimostrativo le spese inostrate per i ristauo della Chiesa e d'un lato del Convento di S. Domenico di Ragusa conforme ai Registri del medesimo dai 6. Novembre 1814. fin ai 16. Febbraio 1816. IV.: "(...) Dai 16. fin ai 26. aprile 1815. / Per un'altra partita di 120. Barili di calcina, e 103. di sabbione consumati nella riparazione del pavimento della Chiesa totalmente scavato, nella costruzione delle pradelle degl'Altari, e nell'incalciare i gradini rovinati 207: 17. / Dai 18. fin ai 30 Aprile 1815. / Per i ferramenti impiegati nel tavolato dell'Altare, e nelle porte, e per i sostegni delle lampade, dati al Fabbro, ed al Vetraro per i vetro 211: 4. / Al Pittore Andrea Pignatelli per la pittura dell'altare maggiore a Colla ordinaria dati 211: 12. / Al Sig.r Devouls per una 2da partita di tavole Veneziane 203: A Mestro Niccolo' Gnririch muratire per i lavori fatti nel ristauo, e riparazione de Dormitorj, costruzione d'una stanza, e riparazione de due Altari di S. Vincenzo, e S. Anna 684: (...) / Dai 30 Aprile fin ai 6 Maggio 1815. / Per trasporti di 3. Casse di Canne dell'Organo con varj pezzi d'intaglio, dell'Orchestra, Facciata, Mantici, e varj pezzi inservienti, e necessarj pel medesimo Spesi 13: 38 / Pel trasporto di 70. tavole, e d'alcuni travi impiegati per le costruzioni del piano per l'Organo, come pure d'un terco grasso di legna necessario pel sostegno delle Campane preso a Gravosa, e non pagato 6: 38. (...) / A due Falegname, due Muratori, ed 2. Manuale, compresa la calcina, il sabbionne, per due giornate impiegate nel parziale ristauo del Coro 26: 32 / (...) / Dai 18. fin ai 22. Giugno 1815. / Al Sig.r Gregorio Vicevich Organaro per rimettere al suo luogo, e ricomporre le canne, compresa la roba necessaria, di un era mancante la machina, e le giornate impiegate 189: 26 / Al Sig.r Maestro di cappella Tommaso Resti accordatore dell'Organo dati 47. 10 / Al Pittore Pignatelli per varj lavori di pittura intorno agli altari 11. 20 / A 2 Serventi per lavori straordinarj 16: 26 (...)."*

⁸ C. Fisković, Doprinis biskupa Đivovića dubrovačkoj likovnoj

baštini, *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku*, XXVIII, Dubrovnik 1990, 92, 93; isti, O bratovštini svetih Vida i Modesta na Orebičima, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, XXXIII, Dubrovnik 1995, 39, 40.

⁹ Župni arhiv Orebić, *Nomi dei principali Benefattori verso le chiese di questa parrocchia ai quali si deve riconoscere onore e non perpetua gratitudine*, 1.: "Nome e cognome dell Benefattore, Oggetto di beneficenza, Valore, fiorini, soldi, approssimamente (...), Pietro Jurkovich da Ruscovich l'altar di S. Antonio in Carmine 80. (...)"

¹⁰ C. Fisković, n. dj., 1995, 39.

¹¹ Skupina autora, *Il beato Giacomo e il suo santuario*, vol. III, Bari 1987, 1–212. U ovom svojevrsnom zborniku koji obrađuje likovnu baštinu ponajviše 17.–19. stoljeća, ovoga za Hrvate važnog franjevačkog svetišta – nalazimo najbolje likovne paralele za slikarstvo obitelji Pignatelli, ponikle na skromnom slikarstvu južnotalijanske provincije. O međusobnim kulturnim vezama s Apulijom pisao je C. Fisković, Alcuni pittori del cinquecento in Puglia e in Dalmazia, u: *Momenti e problemi della storia delle sponde adriatiche*, Lecce, 1973.

¹² K. Horvat-Levaj, *Barokne palače u Dubrovniku*, Zagreb-Dubrovnik, 2001, 116–117.

¹³ K. Bagoje, Restauracija oslikanih zidnih tapeta u prostorijama Društva prijatelja dubrovačke starine, *Dubrovački horizonti* 41, Dubrovnik, 2001, 194–199. Najtoplije zahvaljujem kolegici Kati Bagoje na danim podatcima u pisanju ovog rada i korištenju dokumentacije Društva prijatelja dubrovačke starine.

¹⁴ S. M. Crijević, *Dubrovačka biblioteka u kojoj se prikazuju dubrovački pisci, njihova djela i spisi*, prvo izdanje priredio i uredio Stjepan Krasić, sv. I, Zagreb 1975, 36.

¹⁵ K. Prijatelj, Slikarstvo u Dalmaciji 1784–1884, Split 1989, 17–21.

¹⁶ DAD, OPD, 1820, kut. 39, poz. IV, 8215.

¹⁷ DAD, OPD, 1819, kut. 12, poz. V, 6893/51.

¹⁸ DAD, OPD, 1821, kut. 69, poz. IV, 2604.

¹⁹ DAD, OPD, 1821, kut. 75, 7178/2109.

²⁰ DAD, OPD, 1820, kut. 26, br. 7619.

²¹ E. e C. Catello, *I marchi dell' argenteria napoletana dal XV al XIX secolo*, Sorrento, 1996, 64, 74, 92; V. B. Lupis, O napuljskom zlatarstvu u Dubrovniku i okolici, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 28, Zagreb, 2004, 162–175. Christoforo Angeli izradio je 1729. u Napulju više moćnika koji se i danas čuvaju u dubrovačkoj prvostolnici.

²² DAD, OPD, 1822, kut. 115, poz. IV, 8245.

²³ V. Đukić-Bender, Prilozi opusu Andrea de Castra, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 27, Split 1988, 317–323; D. Kečkemet, Andrea de Castro, natuknica u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. 1, Zagreb 1995, 145.

²⁴ DAD, OPD, 1823, kut. 167, poz. III, 2534.

²⁵ DAD, OPD, 1824, kut. 189, poz. V, 3419/583.

²⁶ DAD, OPD, 1819, kut. 15, poz. VI, br. 6252.

²⁷ W. Kitlitschka, Die Malerei der Wr. Ringstrasse, u: *Österreichische Biografische Lexikon*, Wien, 1981.

²⁸ DAD, Presidijalni spisi OPD (dalje PS), 1845, kut. 84, br. 209.

²⁹ DAD, PSOPD, 1853, kut. 77, br. 227, 244, 249.

³⁰ DAD, OPD, 1817. kut. 41, br. 7268.

³¹ DAD, OPD, 1820, kut. 38, poz. IV, br. 8088.

³² DAD, OPD, 1828, kut. 292, 2171/648.

³³ DAD, PSOPD, 1834, kut. 43., br. 1012.

³⁴ DAD, OPD, 1832, kut. 483, br. 12582/5197.

³⁵ DAD, OPD, 1818, kut. 53, br. 400.

³⁶ DAD, OPD, 1833, kut. 504. br. 1505/548; Župni arhiv Viganj, *Historia parochiae Viganjensis: "Nella capella dell'Annunziazione dove sono gli altari, uno sotto l'invocazione dell' Annunziazione della B.V. l'altro di S. Calcedonio M. La memoria di questo S. Martire, colla mensa al suo altare si fa li 10 Marzo, feste nella chiesa universale dei 40 martiri fra i quali sembra sia stato S. Calcedonie. L'altare fù ...ristaurato, ma la pala insieme all'altare di diritto della famiglia Pamić ora Krstelj da Kuciste deve essere interdetto."*

³⁷ DAD, OPD, 1821, poz. IV, br. 3541/983.

³⁸ DAD, OPD, 1821, poz. V, br. 8456/2498.

³⁹ P. M. Radelj, Skice za povijest Biskupskog sjemeništa (1850–1991.) i Klasičnu gimnaziju Rudera Boškovića u Dubrovniku (1948–1996. g.), u: *Religion et bonis artibus: Grada za spomen-knjigu Biskupskog sjemeništa (1850–1991.) i Klasične gimnazije Rudera Boškovića u Dubrovniku (1948–1996.)*, Dubrovnik-Zagreb, 1996, 48.

⁴⁰ DAD, OPD, 1821, kut. 81, poz. V, 5304/657.

⁴¹ DAD, OPD, 1821, kut. 84, po. V, 6985/888.; "Specifica degli Aredi Sacri esistenti nella Chiesa Cattedrale di Ragusa stati una volta di pertinenza della Cappella del Rosario. / 1. Pettorale della B. V. di due Braccia Ragusei circa di circoferienza intessuto di Perle scaramazzo di Grani filigrana d'oro di varia grandezza, e di più catene d'oro. / 2. Collarino d'Oro del Bambino di grana piccoli e grandi in Numero di Venticinque. / 3. Una Coronella d'oro di Cinquantanove granellini, e Medaglia d'Oro. / 4. Un Pajo di Orecchini di perle scaramazze. / 5. Due Corone di lamina d'Oro intesute di Perle scaramazze, cioè una del Bambino, e l'altra della Beatissima Vergine / 6. Due frache di fiori con soli quattro vasetti / 7. Un Tapetto grande dell'altre. / 8. Un Ciborio, osià Tabernacolo coperto di lametta d'argento. / 9. Un Paliotto di Broccato d'Oro / 10. Un detto di Drappa di Seta / Il Presidente del Consiglio M. de Giorgi Bona"

⁴² O životu i djelu vidi: V. B. Lupis, n. dj., Dubrovnik 2002, 1–51. Isti autor je u opsežnoj studiji iscrpno obradio dubrovačku fazu 1811–1831. arhitektova rada.

⁴³ K. Prijatelj, Slikari XVII. i XVIII. stoljeća u Dubrovniku, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, Zagreb 1949, 250–278; isti, Prilozi slikarstvu Dalmacije u XIX. stoljeću, *Jadranski zbornik*, IV, Rijeka-Pula, 1960, 311–324; isti, O portretu Rajmunda Kunića, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, XXXIV, Dubrovnik 1996, 207–214; isti, *Slikarstvo u Dalmaciji 1784–1884*, Split 1989, 14–16, 26–28; V. Foretić, Dubrovački slikar i knjižar 19. stoljeća Petar Franjo Martecchini kao crtač, akvarelist i ljubitelj starina, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10, Split 1956, 230–268; C. Fisković, Vicko Poirer, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 11, Split, 1959, 164–190; isti, Poirerova slika Mandičeva

- jedrenjaka u Perastu, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, XVII, Kotor 1969, 157–166.
- ⁴⁴ C. Fisković, Ivo Bizar i likovne umjetnosti, *Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku*, XVII, Dubrovnik 1979, 283–363.
- ⁴⁵ DAD, OPD, 1829, kut. 343, br. 3398.
- ⁴⁶ DAD, OPD, 160, Izvještaj ureda policije Dubrovnik, bez broja.
- ⁴⁷ DAD, OPD, 1827, kut. 273, br. 21680/409.
- ⁴⁸ A. Dračevac, Dubrovačka katedrala, Zagreb 1988, 26Đ27.
- ⁴⁹ DAD, OPD, 1823, kut. 167, br. 853/805.
- ⁵⁰ DAD, OPD, 1824, kut. 184, poz. IV, 8558, 8881.
- ⁵¹ DAD, OPD, 1828, kut. 292, br. 1681.
- ⁵² DAD, OPD, 1828, kut. 325, br. 5470/716.
- ⁵³ Koraljka Kos, Skladatelj XVIII. stoljeća, u: *Hrvatska i Europa, kultura i znanost i umjetnost*, sv. III, Zagreb 2003, 729.
- ⁵⁴ DAD, OPD, kut. 363, br. 11571.
- ⁵⁵ DAD, OPD, kut. 371, br. 8305.
- ⁵⁶ DAD, OPD, kut. 371, br. 8850.
- ⁵⁷ DAD, OPD, 1829, kut. 339, br. 1483.
- ⁵⁸ DAD, OPD, kut. 386, br. 3121.
- ⁵⁹ DAD, OPD, kut. 404, br. 9901.
- ⁶⁰ DAD, OPD, kut. 410, br. 1174.
- ⁶¹ DAD, OPD, kut. 427, br. 99/45.
- ⁶² DAD, OPD, kut. 427, br. 103.
- ⁶³ V. B. Lupis, n. dj., Dubrovnik 2002, 16–17.
- ⁶⁴ Ibidem, 18.
- ⁶⁵ DAD, OPD, kut. 428, br. 410/68.
- ⁶⁶ DAD, OPD, kut. 429, br. 801.
- ⁶⁷ DAD, OGU, kut. 43, br. 4121/717.
- ⁶⁸ DAD, OPD, kut. 544, br. 9061, 9065.
- ⁶⁹ DAD, OPD, kut. 558, br. 814.
- ⁷⁰ DAD, OPD, kut. 586, br. 5466.
- ⁷¹ Na podatku zahvaljujem akademskoj slikarici Nedi Kuzek iz Dubrovnika.
- ⁷² Arhiv dubrovačkog dominikanskog samostana, 36 – IV – 17, *Memorie Cronologico – Storiche delle Chiese e Conventi della Ragusina Congregazione di San Domenico Dall'Anno 1750 in poi Del Padre Bacchiere fra Antonio Giurgevich Dello Stesso Ordini Parte Prima 1864*, 61–66.
- ⁷³ DAD, OGU, 1844, br. 946.
- ⁷⁴ DAD, OGU, 1858, 933.
- ⁷⁵ A. Babin, *Crkva sv. Ivana Krstitelja u Kaštel Starome*, Kaštela 2004, 22.
- ⁷⁶ C. Fisković, n. dj., 1975, 156.
- ⁷⁷ A. Kapor, Graditelj i slikar Josip Zmajčić, *Peristil* 18–19, Zagreb 1975–1976, 129–136.
- ⁷⁸ C. Fisković, Slikar Medović u zavičaju, *Mogućnosti* 11, Split 1973; V. B. Lupis, *Pelješka župa u povodu 600. obljetnice župne crkve Uznesenja Marijina u Kuni*, Kuna 1996, 43.
- ⁷⁹ G. Gamulin, Kopija po Hans von Aachenu i Alessandru Paduanu u galeriji Benka Horvata, *Peristil* 1, Zagreb, 1954, 154–156.
- ⁸⁰ V. B. Lupis, Pabirci za korčulansko XIX. i XX. stoljeće, *Godišnjak grada Korčule* 1, Korčula 1996, 129.
- ⁸¹ DAD, OGU, 1836, br. 14.
- ⁸² DAD, Presidijalni spisi OPD, kut. 55, br. 233.
- ⁸³ V. B. Lupis, Nove spoznaje o sakralnoj baštini Blata, u: *Blato do kraja 18. stoljeća*, sv. 3, Blato 2005, 129.
- ⁸⁴ R. Tomić, Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldasare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua), *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 29, Zagreb 2005, 183.
- ⁸⁵ Točna godina nije čitljiva jer je zadnja rimska brojka skrivena okvirom.
- ⁸⁶ Sv. Vinko Fererski čiji je ikonografski simbol – oganj, simbolizira ognjicu kao uzrok smrti; stoga je ovaj dominikanski svetac zazivan protiv kuge. (Vidi: S. M. Rinaldi, *Le immagini della peste nella cultura figurativa veneziana*, u: *Venezia e la peste 1348/1797*, Venezia 1980, 227.)
- ⁸⁷ Arhiv župnog ureda Blato, Matična knjiga rođenih – Blato (1634–1680. g.), br. 2, 67; Na osnovi indicija *Paulinijeve povijesti*, gdje se isusovac Ignacije Žanetić naziva Frano, ustvrdili smo da je on mogao biti kršten 19. svibnja 1667. i da je bio sin Ivana pok. Frana Žanetića. U *Ljetopisu blatske plovanije do 1900. godine*, na str. 134–135., koju je napisao učitelj Petar Kuničić, a očito na bazi *Paulinijeve povijesti* i pogrešnog čitanja prouzročena je dubioza da je preminuo 1745. godine, i da mu je krsno ime bilo Marin. Isti se navodi: "(...) Curzola 1689. 28. Gennaro. Da Fiumme è arrivato il figliuolo del q. Zuanne Xanetich in abito da gesuita, (...)". Isti izvor navodi da se mladi blatski isusovac odrekao cijele baštine.
- ⁸⁸ Stupio je 14. listopada 1686. u novicijat u Leobenu, položio je profesiju, tj. 4. svečana zavjeta, 15. kolovoza 1704. Umro je 10. svibnja 1724. u Zagrebu u dobi od 57 godina, poslije plodonosnoga profesorskog rada. On je gotovo cijeli svoj nastavni vijek proveo kao profesor: filozofije, kazuistike, kanonskog prava i moralne teologije. Njegov je redovnički život bio vrlo dinamičan: 1693–1694. Rijeka; 1690–1692. Beč; 1693–1694. Rijeka; 1695–1698. Graz; 1699. Judenburg; 1700–1702. Zagreb; 1703–1706. Dubrovnik; 1707–1708. Požega; 1709–1711. Pečuh; 1712. Rijeka; 1713–1714. Požega; 1715. Rijeka; 1716–1718. Pečuh; 1719–1724. Zagreb; vidi: Ladislaus Lukács S. I., *Catalogus generalis seu Nomenclator biographicus personarum, Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773)*, Romae 1987/1988, sv. 3, 1884; DAD, Arhiv Arneri (dalje A. A.), 1–10, br. 381, *Povijest Korčule Antuna Paulinija (Istoria ecclesiastico-profana di Curzola che contiene anco le cose principali della Dalmazia, e varie disertazioni sopra diverse cose relative a Curzola)*, sv. 8, 136; V. B. Lupis, *Križni put Johanna Andreasa Pfeffela iz župne crkve u Blatu*, Blato 2006, 1–32.
- ⁸⁹ DAD, JBK, Testamenti Korčule (1593–1670), 1538; _AB,

Administracija oltara sv. Josipa, "Copia tratta dal Testamento, e codicillo di q.m Zuanne Zanetich vecchio / Omissis aliis. / Item dise atroviasi avere alcuna somma di denaro, la quantità dal quale dichiarata in una nota, che sarà occlusa presente codicillo, la quale vuole, che Marino suo fiolo abbia, e conseguisca nella intiera quantità quando ripatriasse nel spazio d'anni sei prossimi venturi. Altrimenti sia con essi fatto, et eretto un'altare nella Chiesa Parrocchiale di questa Villa, potavi sopra la palla l'immagine della Beata Vergine di Carmini, e San Iseppo di spesa in tutto di ducatti doicento, et il rimanete del denaro sia .o..o, e dato a livello, e col pr.o d'esso fatta celebrazione sopra esso Altare cadaun mese perpetuis temporibus una messa al conto per l'anime del Purgatorio le più bisognose, e con resto d'esso obre quanto si spendisse per li necessarii indumenti dall'altare celebrante tante messe basse quinta la sua intenzione perpetuis temporibus ut supra, e col mezzo d'un religioso, che paresse ad esi suoi Commisariii, rimettendo la quantità dell' elemosina a loro arbitrio. Dopp la morte de'quali intende, e vuole siano dalli SS.i: Sindaci, e Procuratori di questa Villa, che pro tempore saranno, alatti altri Commisariii, così peccassivamente in perpetuo, afin intiera, e pontualmente resti eseguita questa sua pia Ordinazione Omissis. / Santo Carmini Load.e: ho copiato, sottoscritto, e sigillato."

⁹⁰ DAD, JBK, Antun Letis (1715–1758), 156.

⁹¹ ŽAB, Beneficij Žanetić, dopis Ambroza Kapora i Jakova Andrijića od 8. III. 1839.

⁹² ŽAB, Beneficij Žanetić, "Specifica delle spese da incontrasi pell'accomodatura dell' Altare della B.ta Vergine del Carmeni, e San Giuseppe sito nella Chiesa Parrocchiale di Blatta su questa Isola, e pell' acquisto della nuova palla, e dagli indumenti dell'Altare medesimo, appoggiata e relativi fabbisogni. / 1: Palla dell'Altare della Beata Vergine del Carmini, e San Giuseppe, sito nella Chiesa Parrocchiale di Blatta fior. 200. I. Lettera 3: Settembre 1838: dal Pittore Gio: Battista Carrer contenta il fabbisogno pella palla, ed il suo prezzo, 2: Accomodatura dell'altare sudetto, e due cornici, una della Palla, e l'altro per sostenere le tovaglie dello stesso Altare, ed altre due piccole per sacri convivi fior 11: 38, II. Fabbisogno 3: Febbrajo 1939: del Falegname per l'accomodatura dell' Altare di ledno, e per le cornici necessarie, 3. Due tovaglie con merli per l'altare sudetto fior 9: 42: III. Fabbisogno 30: genajo 1839: del sana per due tovaglie per l'altare medesimo, 4: Quattro candellieri di legno argentato, quattro vasi per palme, e quattro palme, fior 19, IV. Fabbisogno dal venditore e conoscitore da'prezzi Gregorio Delich 8. Marzo 1839. per quattro candelieri, quattro palme, e quattro vasi per le medesime, 5: una coltrina di tela turchin per Settimana Santa, fior 3: 24, Fabbisogno 30: febrajo 1839. del Sante per una coltrina per Settimana Santa, 6: Accomodatura di una crocetta di ottone dell'altare medesimo, fior 1: VI. Fabbisogno 23: Febbrajo 1939: dal gettatore per accomadatura di una crocetta di ottone. Curzola li 8: Marzo 1839: Ambrogio Capor Giacomo Andrych / N.m 3463, Visto, e ridotto a fni 244: 44 / Dall' I. R. Ragionerua provle. / Zara, 9 aprile 1839. "

⁹³ ŽAB, Administracija oltara sv. Josipa, dopis blatskog plebana Frana Dominika (Dinka) Ba_i_a od 30. srpnja 1830. godine.

⁹⁴ ŽAB, Administracija oltara sv. Josipa: "Avendo considerato la Pala nella sua grandezza e forma propostami da eseguire per la Chiesa di Blatta, che rappresentar deve la Beata Vergine col Bambino in braccio in sua gloria sulle nubi ed ai piedi San

Giuseppe col suo baston fiorento, e San Domenico col giglio simbolo di sua purità con altri accessioni ad undipresio nelle altitudini indicate dalla lettera del signor Ostoich, e consistente anche le spese occorrenti per tela, colori fine, olio, vernice ec nonche di una cassa, eccettuato il posto. Onde collocarla e trasportarla senza pericolo restringo la mia domanda (avendo riguardo alla riflessioni intorno alla spesa dal sign.o Capor) a soli due cento fiorini, cioè austriache lire seicento. Nel caso adunque che mi venisse confermato l'ordinazione i patti che propongo sono i seguenti, che sono i soliti. Io sarò in dovere di dar la Pala compiuta circa sei mesi doppo stabilito il contratto, ed in fine dar un certificato di colaudo dell'opera dei professori di questa I.R.a Accademia di Belle Arti. Ed i Comitenti sasano in dovere di dami il prezzo che verà convenuto in tre eguali rate, cioè la prima mi sarà contata al momento della sottoscrizione del contrato, l'altra alla mettà del lavoro (per la qual caso darò certificato dei detti professori) e l'ultima me lo darano alla consegna dell'opera a queste condizioni dumque spero di poterli far contenuti di avermi onorato di tale commissione. / Venezia li 3. Fbr.o 1838. / Gio: Batt.a Carrer Pittore"

⁹⁵ Zaštitnici grada Milana.

⁹⁶ C. Tonini, Carrer Giovanni Battista, natuknica u: *La pittura nel Veneto*, L'ottocento a cura di G. Paranello, sv. III, Milano 2003, 682; G. Wiedmann, Carrer, Giovanni Battista, natuknica u: *Allgemeines Künstler Lexikon. Die Bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, XVI, München-Leipzig 1997; R. Binotto, *Personaggi illustri della Marca Trevigniana*, Treviso 1996, 151–152; F. Bizzotto, *I Diari di Emmanuelle Antonio Cicogna*, Venezia Arti, Venezia 1988, 83; L. Coletti, *Catalogo delle cose d'arte e di antichità d'Italia*, Rpo, 1935, 289–290; A. Moschetti, *I danni ai monumenti e alle opere d'arte delle Venezie nella Guerra Mondiale MCMXV–MCMXVIII*, Venezia 1932, 203, 379; F. Nani Mocenigo, *Artisti Veneziani del secolo XIX*. Note ed appunti, Venezia 1898, 12.

⁹⁷ AŽB, Administracija oltara sv. Josipa.

⁹⁸ I. Lentić, *Dubrovački zlatari 1600–1900*, Zagreb 1984, 136.

⁹⁹ Isto, 66–67.

¹⁰⁰ Isto, 99.

¹⁰¹ Isto, 128.

¹⁰² V. B. Lupis, Crkva Sv. Marije Magdalene u Banićima, *Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka*, IX, Dubrovnik 2006, 107–115.

¹⁰³ V. B. Lupis, O napuljskom zlatarstvu u Dubrovniku i okolici, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 28, 2004, 162–175.

¹⁰⁴ V. B. Lupis, O rimskom zlatarstvu u Dubrovniku i okolici, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 30, Zagreb (rad u tisku)

¹⁰⁵ A. Bulgari Calisconi, *Maestri argentieri gemmari e orafi di Roma*, Rim 1987, 428–429.

¹⁰⁶ G. Marachier, *Argenti italiani*, Milano 1965, 24.

¹⁰⁷ E. i C. Catello, *I marchi dell'argenteria napoletana, Sorrento-Napoli*, 1996, 47.

¹⁰⁸ Mletačko zlatarstvo na dubrovačkom teritoriju zastupljeno je mnogo manje nego na susjednom dalmatinskom području. Najvećim dijelom su to liturgijski predmeti manje umjetničke vrijednosti, izuzev desetak moćnika, okova prvostolnog misala i

ikona Gospe od Porata i Gospe od Karmena te ophodnih križeva. Najkvalitetiji primjer nastao u mletačkim radionicama unutar zidina je ophodno raspelo Tiziana Aspettija mlađeg, iz Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku. (Vidi: V. B. Lupis, Likovni prilog za Tiziana Aspettija ml. u Dubrovniku, *Peristil* 47, Zagreb 2004, 25–32.)

¹⁰⁹ V. B. Lupis, *Sakralna baština Stona i okolice*, Ston 2000, 187.

¹¹⁰ A. Bulgari Calisconi, n. dj., 1987, 145.

¹¹¹ Isto, 130.

¹¹² Z. Demori Staničić, Kalež iz crkve sv. Jurja u Drveniku, *Zbornik članaka znanstvenog skupa Gornje makarsko primorje, Gradac–Zaostrog, Hrvatski rasadnik*, Zagreb 1999, 107–109.

¹¹³ A. Bulgari Calisconi, n. dj., 1987, 413.

¹¹⁴ Ovaj je misal bio izložen prigodom izložbe *Liturgijski predmeti i misno ruho* održane u Kneževu dvoru 2000. godine u Dubrovniku. Tu je misal pogrešno datiran kao austrijski rad iz prve polovine 19. stoljeća, a na ovitku preklopnoga kataloga nalazi se središnji medaljon s Gospinim likom.

¹¹⁵ A. Fazinić, Srebrnina, ukrasi i obredno ruho korčulanskih crkava od XV. do XIX. stoljeća, *Zbornik radova 700. godina korčulanske biskupije*, Korčula 2005, 223.

¹¹⁶ E. i C. Catello, n. dj., 1996, 13.

¹¹⁷ Isto, 1996, 55.

¹¹⁸ Isto, 58.

¹¹⁹ DAD, OPD, 1821, poz. V, br. 17/2.

¹²⁰ DAD, OPD, 1822, kut. 79, poz. V, 1891/240.

¹²¹ DAD, Notarski spisi Jeronima Arnerija, br. 283; ŽAK, Pietro Dimitri, *Descrizione di tutte le chiese in Corzula*, (po prijepisu opata don Iva Matijace), str. 29. Tu se ne navodi točna godina podizanja oltara.

¹²² ŽAB, 9.I., Libro a 1731. *Appartenente alla Chiesa di S. Vito*, 153.

¹²³ A. Fazinić, Oltar Gospe od Karmela u stolnoj crkvi u Korčuli, *Radovi Instituta za povijesti umjetnosti* 14, Zagreb 1990, 179–183.

¹²⁴ DAD, OGU, 1834, br. 158.

¹²⁵ A. Tomić, *Crkva sv. Mateja u Dobroti*, Perast, 2003, 42.

¹²⁶ N. Subotić, *Valovi svjetla i sjene, studije i članci*, Zagreb 1944, 95.

¹²⁷ V. B. Lupis, n. dj., 2000, 128.

¹²⁸ Isto, 129.

¹²⁹ F. Reynaud, *Les Roux, peinters de marine*, Ex-voto marins de Méditerranée, Marseille 1978, 27.

¹³⁰ V. B. Lupis, Zavjetne slike peljeških pomoraca u Italiji, *Naše more* 5–6, Dubrovnik, 2000, 230–234; I. Fisković, *Katalog izlžbe Pelješki jedrenjaci XVII–XIX. st.*, Orebić 1980.

¹³¹ V. B. Lupis, *Zavjetne slike...*, *Naše more*, 5–6, Dubrovnik 2000, 230–234.

Summary

Vinicije Lupis

Religious Art in Dubrovnik and its Surroundings on the Eve of the Fall of the Republic, and in the First Decades of the 19th Century

On the basis of archival research and investigations in the field the author have expanded our knowledge of the art heritage of Dubrovnik and its surroundings during the first few decades of the 19th century. He has attributed the altar painting of St. Anthony of Padua from the village of Karmen in Podgorje to Andria Pignatelli of Dubrovnik (Apulia, ca. 1737 – Dubrovnik, January 14, 1823). His known opus has been complemented by new insights into his work on the restoration of the Dominican monastery at Dubrovnik. New archival data have shed more light on the work of Lorenzo Vitelleschi, the district civil engineer, who was also active as a portrait painter, author of maps, and the head of the restoration project of Dubrovnik Cathedral. By new discoveries in the field, the opus of the painter Spaso Foretić was also added to, as a new altar painting by his hand was discovered at the parish church at Blato on the island of Korčula. The contract for the erection of a new altar of St. Joseph in the church of All Saints in Korčula has also been discovered assigning the work to Antun Mata Jeričević Labud, a member of an altar-making family from Korčula. Marko Pamić, a ship owner from Kučišta gave a marble altar to the Franciscan monastery of St. Vlaho at Pridvorje, originally meant for the church of Our Lady of Mercy in Dubrovnik. The import of precious metal objects from Rome and Naples to Dubrovnik and its surroundings has also been discussed, as well as the altar painting of Our Lady of Carmen by the Venetian painter Giovanni Battista Carrero, painted for the parish church of All Saints in Blato in 1838. Attention has been paid to numerous paintings of sailing ships kept in private and church collections. One may conclude that the period in question was one of renewal, albeit under rather narrow material conditions, which made major art commissions impossible.